

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาสภาพการปฏิบัติงานของฝ่ายปกครองโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัด
กรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยเสนอขอบเขตเนื้อหาที่จะศึกษาดังนี้

2.1 การบริหารงานในโรงเรียนมัธยมศึกษา

2.1.1 จุดหมายของการมัธยมศึกษา

2.1.2 ความสำคัญของการมัธยมศึกษา

2.1.3 หน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายปกครอง

2.1.4 หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายปกครอง

2.1.5 หน้าที่และความรับผิดชอบของครูฝ่ายปกครอง

2.2 ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาวัยรุ่น

2.2.1 ความหมายของคำว่า วัยรุ่น

2.2.2 สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่เด็กวัยรุ่น

2.2.3 ธรรมชาติของเด็กวัยรุ่น

2.2.4 ความสนใจของเด็กวัยรุ่น

2.2.5 บทบาทของโรงเรียนต่อวัยรุ่น

2.3 งานปกครองในโรงเรียนมัธยมศึกษา

2.3.1 ความหมายของคำว่า การปกครองนักเรียน

2.3.2 ความมุ่งหมายของการปกครองนักเรียน

2.3.3 การส่งเสริมด้านคุณธรรมและจริยธรรม

2.3.4 การส่งเสริมระเบียบวินัยในตนเอง

2.3.5 การส่งเสริมประชาธิปไตย

2.3.6 การใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับของโรงเรียนและการลงโทษ

2.4 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การบริหารงานในโรงเรียนมัธยมศึกษา

การมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาระบบหนึ่งที่มีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศชาติ แต่จะมีบทบาทมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของการบริหารงานในโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งการบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารจะต้องศึกษาทฤษฎีการบริหารและสภาพปัจจัยในการบริหารต่าง ๆ ให้เกิดความเข้าใจ ซึ่งทฤษฎีการบริหารยุคใหม่ (NICS) กล่าวว่าไว้ว่า ทฤษฎีการบริหารจะต้องประกอบด้วย คน เงิน กระบวนการบริหาร ทฤษฎีการ และต้องบวกด้วยข่าวสารและเทคโนโลยี ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการคิดเป็นสำคัญที่สุดด้วย บรรจง ชูสกุลชาติ ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารที่จะประสบความสำเร็จในการบริหารได้นั้น จะต้องเป็นผู้มีปัจจัยสำคัญอยู่ 2 อย่าง ได้แก่ จะต้องมีความรู้ในวิชาการบริหารและเทคนิคการสร้างมนุษยสัมพันธ์ (บรรจง ชูสกุลชาติ, 2533) การบริหาร คือ การทำให้งานต่าง ๆ ลุล่วงไปโดยอาศัยผู้อื่นเป็นผู้ทำ ("...to get things done through other people." ซึ่งเป็นคำจำกัดความทางการบริหารที่ Peter F. Drucker ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับองค์การทุกขนาด ทุกประเภทและจะต้องจัดทำในทุกระดับขององค์การ (ธงชัย สันติวงษ์, 2535)

โรงเรียนมัธยมศึกษา คือ สถาบันทางสังคมอย่างหนึ่งเป็นหน่วยงานหรือองค์การที่ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อสนองความต้องการของสังคม อันได้แก่การให้บริการทางสังคมด้านการศึกษาแก่เด็กวัยรุ่น การบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ มีขอบข่ายกว้างไกลครอบคลุมการบริหารงานวิชาการ งานบุคคล งานธุรการ งานการเงิน งานอาคารสถานที่และงานบริการ ตลอดจนงานประชาสัมพันธ์โรงเรียน (เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการโรงเรียนมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, หน่วยที่ 2) การที่จะบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษาให้มีประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียนเป็นสำคัญที่จะต้องดำเนินงานการบริหารการศึกษาในด้านการควบคุม ดูแล การจัดบริการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การบริหารงานโรงเรียนสามารถดำเนินการไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพในด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอนแล้ว การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้มีความเหมาะสมและเอื้อต่อการสนับสนุนส่งเสริม และพัฒนาระบบการเรียนการสอนของโรงเรียนให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร พร้อมทั้ง

สนองนโยบายของกรมสามัญศึกษาได้ ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องจะต้องมีความเข้าใจในเรื่องความมุ่งหมาย ความสำคัญ หน้าที่ของการมัธยมศึกษา ทิศทางในการจัดการศึกษา และจุดเน้นของกรมสามัญศึกษา การบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจึงจะเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง

2.1.1 จุดหมายของการมัธยมศึกษา

จุดหมายของการมัธยมศึกษาไทย เป็นจุดหมายที่อยู่ภายใต้ความมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ ดังนั้น ในการศึกษาคำหมายของการมัธยมศึกษา จึงต้องพิจารณาความมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติด้วย ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้ระบุความมุ่งหมายของการศึกษาที่ครอบคลุมถึงการศึกษาระดับไว้ในหมวดที่ 1 ว่า

การศึกษาเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข และสามารถเกื้อหนุนการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านของประเทศ โดยนัยดังกล่าวความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาจึงเน้นการพัฒนาบุคคลใน 4 ด้าน อย่างสมดุลและกลมกลืนกัน คือ

1) ด้านสติปัญญา บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงเป็นผู้มีปัญญา คือ รู้จักเหตุและผล รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี คุณและโทษ สิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำบนพื้นฐานของความจริง การรู้จักแก้ไขปัญหาได้อย่างฉลาด และรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและหลากหลาย มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่เรียนรู้เพื่อความก้าวหน้าทางความรู้และวิทยาการต่าง ๆ รู้คุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของสังคมไทย รู้จักเลือกรับวิทยาการและวัฒนธรรมจากภายนอก

2) ด้านจิตใจ บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงรู้จักฝึกฝนจิตใจของตนให้มีความเจริญงอกงามทางคุณธรรม ได้แก่ มีความละเอียดต่อการกระทำผิด รู้จักควบคุมตนเองให้ประพฤติตามกรอบความถูกต้องที่พึงงาม มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ รู้จักพอ มีสมาธิและมีความอดทนหนักแน่น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ การงาน และการดำรงชีพ

3) ด้านร่างกาย บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงมีร่างกายที่เจริญเติบโตเหมาะสมกับวัย รู้จักดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของร่างกายทั้งของตนเองและของสมาชิกในครอบครัว และสามารถพัฒนาสมรรถภาพของร่างกายให้เหมาะสมกับการงานและอาชีพ

4) ด้านสังคม บุคคลที่ได้รับการศึกษาพึงมีพฤติกรรมทางสังคมที่ดีงาม ทั้งในการทำงานและการอยู่ร่วมกันในครอบครัว องค์กร และสังคม รู้จักการช่วยเหลือเกื้อกูลประโยชน์แก่กันและกัน โดยไม่เห็นแก่ตัว มีความสามารถและทักษะในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น สามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งสามารถใช้ภาษาต่างประเทศ เพื่อการติดต่อสื่อสารกับนานาชาติ ประเทศ สามารถธำรงรักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่ดีงามของไทย ตระหนักและปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบที่พึงมีต่อผู้อื่น ต่อสังคม และต่อมวลมนุษยชาติ มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาและสร้างสรรค์สังคมให้มีสันติสุข รู้จักและเคารพในสิทธิและเสรีภาพของตนเองและผู้อื่นตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีตลอดจนร่วมส่งเสริมบทบาทของประเทศในประชาคมโลกในทางที่เหมาะสม

นอกจากนี้หมวดที่ 2 ว่าด้วยระบบการศึกษา ได้กล่าวถึงจุดหมายของการศึกษา ว่า

ระบบการศึกษาตามนัยแห่งแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ เป็นระบบที่ให้ผู้คนได้ศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองทั้งในด้านปัญญา จิตใจ ร่างกายและสังคมอย่างสมดุล และสามารถสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

1) การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณธรรม ความรู้ความสามารถ และทักษะต่อจากระดับประถมศึกษา ให้ผู้เรียนได้ค้นพบความต้องการ ความสนใจและความถนัดของตนเองทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนมีความสามารถในการประกอบ

การงานและอาชีพตามควรแก่วัย

2) การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดและความสนใจ เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา หรือเพื่อให้เพียงพอแก่การประกอบการทำงาน และอาชีพที่ตนถนัดทั้งอาชีพอิสระและรับจ้าง รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม และทักษะทางสังคมที่จำเป็นสำหรับการประกอบการทำงานและอาชีพ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีสันติสุข (แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535-2539)

2.1.2 ความสำคัญของการมัธยมศึกษา

การศึกษาระดับมัศึกษยานับว่าเป็นการศึกษาระดับที่มีความสำคัญมากระดับหนึ่ง ทั้งนี้เพราะผู้เรียนในระดับนี้เป็นวัยรุ่น ซึ่งมีลักษณะอ่อนไหว มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงเจตคติและค่านิยมได้มาก อีกทั้งกำลังจะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต การจัดการศึกษาระดับนี้จึงต้องมีการวางแผนอย่างรัดกุม มีหลักการที่แน่นอน เพื่อปลูกฝังและสร้างเสริมให้เยาวชนของชาติมีลักษณะและคุณสมบัติตามที่สังคมและประเทศชาติต้องการ ซึ่งความสำคัญของการมัศึกษยานับว่าแบ่งออกได้เป็น 2 ด้านดังนี้ คือ

1) ความสำคัญของการมัธยมศึกษาต่อการพัฒนาบุคคล

เนื่องจากผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษา กำลังจะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต การศึกษาระดับนี้จึงมีส่วนในการสร้างคุณลักษณะที่ทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างดี เป็นที่ยอมรับของสังคม มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพเลี้ยงตนได้ และเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม การศึกษาในระดับนี้จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาวัยรุ่นให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต

2) ความสำคัญของการมัธยมศึกษาต่อสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ

การมัศึกษามีความสำคัญต่อความมั่นคงทางด้านสังคมและการเมือง เนื่องจากการมัธยมศึกษาเป็นสถาบันทางการศึกษาที่วางรากฐานทางความคิดและความประพฤติของวัยรุ่น ปลูกฝังคุณธรรมและความสำนึกในสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง สร้างความมีวัฒนธรรมและศีลธรรมให้สมกับที่เป็นพลเมืองดี

ของชาติ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นประชาชนที่มีบทบาททางการเมืองอย่างเต็มที่ และถูกต้องในอนาคต ตลอดจนการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

การมัธยมศึกษามีความสำคัญต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เนื่องจากสังคมในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การประกอบอาชีพมีการแข่งขันกันมาก ผู้ที่มีความสามารถจะเป็นผู้ที่มีโอกาสทางเศรษฐกิจดี และมนุษย์จะเป็นทรัพยากรที่จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาและความเจริญทางด้านเศรษฐกิจของชาติ เพราะผู้เรียนในระดับนี้จะมีโอกาสสำรวจตนเองในด้านความถนัดความสนใจในการเลือกประกอบอาชีพ อันเป็นผลทำให้ผู้เรียนเป็นผู้ผลิตที่มีประสิทธิภาพสูง และเป็นการสร้างกำลังทางเศรษฐกิจของชาติอีกทางหนึ่งด้วย (เอกสารการสอนชุดวิชา การจัดการโรงเรียนมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช หน่วยที่ 1, 2526)

กรมสามัญศึกษาเชื่อว่า นักเรียนเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา การมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาหลังจากการประถมศึกษา เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชาชน (สามัญชน คนธรรมดาทั่ว ๆ ไป) ซึ่งจะเป็นบุคคลส่วนใหญ่ของประเทศ มุ่งให้นักเรียนได้พัฒนา ให้มีความรู้ความสามารถตามหลักสูตร และให้การเรียนการสอนสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและของท้องถิ่น ตามที่หลักสูตรเปิดโอกาสไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ให้นักเรียนเป็นคนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ เป็นคนร่าเริงแจ่มใส มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีความกตัญญู ซื่อสัตย์ ประหยัด เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้ และสามารถมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (ทิศทางการจัดการศึกษาของกรมสามัญศึกษา, 2537)

2.1.3 หน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายปกครอง

จากการสัมภาษณ์ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายปกครองของโรงเรียนมัธยมศึกษาในส่วนกลาง สังกัดกรมสามัญศึกษา (กรมสามัญศึกษา, 2520) ซึ่งได้เสนอเกี่ยวกับหน้าที่ของฝ่ายปกครองไว้ดังนี้

1) เกี่ยวกับการรักษาความเรียบร้อยภายในโรงเรียน ได้แก่ การจัดตั้งคณะกรรมการฝ่าย เพื่อเป็นแกนกลางและรับผิดชอบในการปฏิบัติงานควบคุมดูแลความสงบเรียบร้อยภายในโรงเรียน

2) งานเกี่ยวกับการสร้างควมมีวินัยของนักเรียน ได้แก่

- (1) การอบรม ชี้แจง แนะนำนักเรียนให้เข้าใจกฎระเบียบของทางโรงเรียน
- (2) การติดต่อประสานงานกับครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา ครูหัวหน้าระดับ หัวหน้าคณะ และครูฝ่ายแนะแนว เพื่อแก้ปัญหาและการปฏิบัติตนของนักเรียนให้ถูกต้องตามระเบียบข้อบังคับและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่วางไว้
- (3) การติดต่อประสานงานกับผู้ปกครองนักเรียน เพื่อแก้ปัญหาในการปฏิบัติตนที่ผิดระเบียบของนักเรียน
- (4) การควบคุมดูแลให้นักเรียนได้ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของโรงเรียน โดยเฉพาะเรื่องการแต่งกาย เครื่องแบบนักเรียน การมาเรียน การมาให้ทันเวลา การหนีเรียน หรือการหนีของนักเรียน เป็นต้น

3) การรักษาวินัยของนักเรียน การฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน ซึ่งมักจะมีนักเรียนประพฤติผิดเป็นประจำ และเป็นหน้าที่ของฝ่ายปกครองที่จะต้องดำเนินการแก้ไข ได้แก่

- (1) การสอบสวนข้อเท็จจริง
- (2) การตั้งคณะกรรมการสอบสวนเพื่อพิจารณาโทษทางวินัย
- (3) การลงโทษซึ่งจะใช้ระเบียบการลงโทษของกระทรวง

ศึกษาธิการ

- (4) การติดต่อประสานงานกับครู-อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ของโรงเรียน ซึ่งได้แก่ ฝ่ายแนะแนว ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายธุรการ และฝ่ายบริการ

4) งานสวัสดิการของครูและนักเรียน การเอาใจใส่ในการจัดสวัสดิการให้ความสะดวกแก่นักเรียนเป็นเรื่องจำเป็นที่จะช่วยในเรื่องความสงบเรียบร้อยและควมมีวินัยของนักเรียนได้มาก เช่น ความสะอาดบริเวณสถานที่การจัดควบคุมการจำหน่ายอาหารในโรงเรียนให้มีคุณค่า

2.1.4 หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายปกครอง

กรมสามัญศึกษา (2525) ได้กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายปกครองไว้ดังนี้

- 1) ทำหน้าที่หัวหน้าฝ่ายปกครอง
- 2) อบรมศีลธรรม จรรยา มารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม
- 3) ปกครองดูแลให้ความอบอุ่นและความปลอดภัยของนักเรียนขณะอยู่ในโรงเรียน
- 4) ให้คำแนะนำในด้านความประพฤติของนักเรียนและครู ให้สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและระเบียบประเพณีที่ตนสังกัดอยู่
- 5) วางแผน ควบคุม และแก้ปัญหาการมาโรงเรียนของนักเรียน และการมาทำงานของครู
- 6) วิเคราะห์ปัญหาของนักเรียนที่มีปัญหาเป็นรายบุคคล เพื่อประสานงานกับฝ่ายแนะแนวให้นักเรียนประสบความสำเร็จตามเอ็กติภาพ
- 7) วางแผนติดตามผลนักเรียนที่ออกจากโรงเรียนไปแล้ว เพื่อปรับปรุงงานทางด้านการปกครองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- 8) วางแผนและจัดให้มีการรวบรวมข้อมูลสถิติเกี่ยวกับการปกครองให้เป็นปัจจุบัน เพื่อป้องกัน แก้ไขปัญหา และนำไปใช้ในการแนะแนว
- 9) ประสานงานกับผู้ปกครองและร่วมมือกันแก้ปัญหาของนักเรียน
- 10) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

สมพงษ์ ธรรมอุปการณ์ (2538) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายปกครองไว้ดังนี้

- 1) วางแผนงานด้านการปกครองดูแลนักเรียน
 - (1) การจัดทำแผนปฏิบัติการด้านงานปกครองนักเรียน
 - (2) การจัดบุคลากรเจ้าหน้าที่ดำเนินงานและดูแลรับผิดชอบ โดยกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบไว้ชัดเจน
 - (3) การจัดหาและรวบรวมระเบียบของบังคับของทางราชการ เกี่ยวกับความประพฤติและระเบียบวินัยของบุคลากรในสถานศึกษา

2) ควบคุมและป้องกันความประพฤติของบุคลากร

(1) การจัดทำระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษาขึ้น โดยเฉพาะให้สอดคล้องกับระเบียบข้อบังคับของทางราชการ และเหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษา

(2) การเผยแพร่ระเบียบข้อบังคับของทางราชการ และระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษาให้เป็นที่ทราบโดยทั่วกันทั้งบุคลากรในสถานศึกษา และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง

(3) การดำเนินงานให้ระเบียบข้อบังคับของทางราชการ และระเบียบข้อบังคับของสถานศึกษามีผลบังคับใช้อย่างแท้จริง

3) การดำเนินงานพัฒนานักเรียนด้านระเบียบวินัย คุณธรรม และ จริยธรรม

(1) กำหนดระเบียบปฏิบัติทางด้านการปกครองดูแลนักเรียน เพื่อเป็นหลักในการปกครองดูแลนักเรียน

(2) การจัดกิจกรรมส่งเสริมความประพฤติและระเบียบวินัยของบุคลากรในสถานศึกษา หรือให้ความร่วมมือกับหน่วยราชการ หน่วยงาน เอกชน รัฐวิสาหกิจ และบุคคล

(3) การจัดหาและรวบรวมเอกสารที่มีคุณค่าในด้านการส่งเสริมความประพฤติและระเบียบวินัย พร้อมทั้งการสร้างเหตุจูงใจให้บุคลากรในสถานศึกษา ได้ศึกษาหาความรู้จากเอกสารและนำไปใช้ให้เกิดผล

(4) การให้เกิดภัยพิบัติชื่อเสียงและค่ายก้องสรรเสริญแก่บุคลากรผู้ประพฤติมีระเบียบวินัย เพื่อเป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป

4) การแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน

(1) การวิเคราะห์ปัญหาและหาสาเหตุอันเป็นที่มาของความประพฤติที่ไม่พึงประสงค์ของบุคลากรในสถานศึกษา

(2) การขอความร่วมมือหรือให้ความร่วมมือกับหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ ธุรกิจเอกชนและบุคคลเกี่ยวกับการแก้ไขความประพฤติและระเบียบวินัยของบุคลากรในสถานศึกษา

(3) การกำหนดมาตรการและวิธีการ เพื่อการแก้ไข ความประพฤติและระเบียบวินัยของบุคลากรในสถานศึกษา โดยไม่ขัดต่อระเบียบ ข้อบังคับของทางราชการ

(4) การดำเนินงานให้มาตรการและวิธีการในการแก้ไข ความประพฤติและระเบียบวินัยของบุคลากรในสถานศึกษา มีผลบังคับใช้อย่างแท้จริง และเป็นไปด้วยความยุติธรรม

5) การติดต่อประสานงานกับผู้ปกครองและบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับ การปกครองดูแลนักเรียน

(1) กำหนดผู้รับผิดชอบในการติดต่อประสานงานกับผู้ปกครอง

(2) จัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านและโรงเรียน

6) การดำเนินงานเสริมสร้างประชาธิปไตยในโรงเรียน

จัดกิจกรรมเสริมความรู้ตามโอกาสอันควร

7) งานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

2.1.5 หน้าที่และความรับผิดชอบของครูฝ่ายปกครอง

ครูฝ่ายปกครองมีหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งในการควบคุมความประพฤติ และระเบียบวินัย เพื่อให้นักเรียนเป็นผู้มีความประพฤติดีและมีระเบียบวินัย

วิจิตร วิจิตรสงวน (2520) ได้อธิบายไว้ว่า ครูฝ่ายปกครอง มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

1) ควบคุมดูแลเกี่ยวกับความประพฤติ ระเบียบวินัยของนักเรียน

2) ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการนักเรียน ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์ ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย

3) ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานของครูเวรประจำวัน

4) ควบคุมดูแลงานของคณะ หรือสีให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย ตามนโยบายของโรงเรียน

5) ประสานงานกับองค์การ สมาคม ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการศึกษาและ ติดต่อประสานงานกับครูฝ่ายอื่น ๆ ของโรงเรียนและผู้ปกครองนักเรียน

หน้าที่และความรับผิดชอบในการปกครองนักเรียนนั้น ไม่ใช่เป็นหน้าที่ของผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายปกครองและครูฝ่ายปกครองเท่านั้น แต่ยังเป็นหน้าที่ของครู-อาจารย์ทุกคนที่จะต้องมีส่วนร่วมในการควบคุม และส่งเสริมพัฒนาความประพฤติของนักเรียนอย่างเต็มความสามารถ เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความประพฤติที่ดีงาม กรมสามัญศึกษา (2530) ได้มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของครูทุกคนในโรงเรียนเกี่ยวกับงานปกครองนักเรียนดังนี้

1) คณะกรรมการฝ่ายปกครอง รับผิดชอบโดยตรงในด้านการพัฒนาส่งเสริมและควบคุมพฤติกรรมในด้านการจัดกิจกรรม การออกระเบียบ ข้อบังคับ และการลงโทษ ตลอดจนการประสานงานกับหน่วยงานนอกโรงเรียน เช่น กองสารวัตรนักเรียน สถานีตำรวจ สมาคมผู้ปกครอง สื่อมวลชน เป็นต้น ทำหน้าที่ช่วยเหลือสอดส่องพฤติกรรมของนักเรียน และเพื่อร่วมมือกันแก้ไขพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์

2) ครูสนับสนุนการสอน ได้แก่ ครูกิจกรรมนักเรียน ครูแนะแนว ครูบรรณารักษ์ ครูอนามัย ฯลฯ ทุกคนต้องมีหน้าที่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาและอบรมพฤติกรรมของนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูแนะแนวจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลให้เข้าใจปัญหาเกี่ยวกับนักเรียนอย่างละเอียดลึกซึ้ง เพื่อหาวิธีการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ครูทุกคนต้องร่วมมือและช่วยกันอบรมบ่มนิสัยในขณะที่ทำการสอนหรือในฐานะที่เป็นครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา ในขณะที่ देखกันกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้น ก็ควรเอื้อให้เกิดการพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในตัวนักเรียนด้วย ไม่ใช่แยกการเรียนการสอนวิชาการออกอย่างเด็ดขาดจากการปกครอง

จากภาระหน้าที่งานปกครองนักเรียนดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้มีอาชีพครูจึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาทำความเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนให้ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อการปฏิบัติงานของตนจะประสบความสำเร็จตามจุดหมายหมายของอาชีพ และพร้อมที่จะแสดงออกให้คนอื่นเข้าใจบทบาทหน้าที่ของครูยิ่งขึ้นด้วย ดังคำกล่าวของ สุวัฒน์ มุขเมธา (2531) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้ที่มีอาชีพเป็นครูจะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ให้ได้ผลนั้นจะต้องเป็นครูอาชีพ มีความรักและศรัทธาในอาชีพจริง ๆ มีความรักและห่วงใยในอนาคตของลูกศิษย์ด้วย

2.1.6 เทคนิคในการปกครองนักเรียน

พิชิต ฤทธิจักร (2530) ได้ให้เทคนิคการปกครองนักเรียนไว้ดังนี้

วิธีการปกครองนักเรียนไม่มีสูตรสำเร็จหรือรูปแบบที่คงตัว เพราะงานปกครองนักเรียนเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งมีความแตกต่าง และเป็นพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ความแตกต่างของบุคคลจะมีสภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ดังนั้น วิธีการปกครองจึงแตกต่างกันแปรเปลี่ยนตามสภาพของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล แต่อย่างไรก็ตามยังมีแนวทาง หรือเทคนิคการปกครองนักเรียนโดยกว้าง ๆ ที่สามารถนำมาปรับใช้ในการปกครองนักเรียนได้ดังต่อไปนี้

1) ต้องรู้และใช้หลักจิตวิทยา นั่นคือ ครูฝ่ายปกครอง หรือครู-อาจารย์ที่เกี่ยวข้องต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของนักเรียนที่จะปกครองว่ามีลักษณะอย่างไร มีความต้องการอย่างไร พฤติกรรมหรือสถานะเด็กที่มีปัญหาเป็นอย่างไร ดังนั้น การรู้เข้าใจ และใช้หลักจิตวิทยาในการปกครอง จะช่วยให้การดำเนินงานปกครองนักเรียนเป็นไปด้วยความเรียบร้อยราบรื่น

2) ต้องรู้จักเด็กให้กว้างและลึก นั่นคือ ต้องรู้จักเด็กให้มากและรู้ว่าแต่ละคนเป็นอย่างไร ทั้งอุปนิสัยใจคอ การเรียน การคบเพื่อน สภาพครอบครัว หรือผู้ปกครองของเด็ก สิ่งเหล่านี้เป็นข้อมูลเบื้องต้นซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการปกครองนักเรียน การแนะนำ การป้องกัน และการแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น

3) ต้องรู้และแม่นยำในการใช้กฎ ระเบียบ นั่นคือ ต้องมีความรู้ความเข้าใจและแม่นยำในการใช้กฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่ใช้ในการปกครอง และสามารถนำมาใช้ได้ถูกต้องและเหมาะสม เช่น ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 132 ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษา กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง ระเบียบ หรือแนวปฏิบัติของโรงเรียนที่ได้ประกาศให้ทราบโดยทั่วกันแล้ว การรู้และแม่นยำในการใช้กฎระเบียบจะช่วยให้งานปกครองนักเรียนมีความถูกต้องและเหมาะสม สมเหตุสมผลและมีความคล่องตัวมากขึ้น สามารถจะชี้สรุปให้เด็กทราบว่าสิ่งที่เขาประพฤติผิดนั้น ผิดระเบียบอะไร ข้อใดอย่างไร และสามารถจะพิจารณาโทษหรือแก้ไขพฤติกรรม หรือพัฒนาได้

อย่างถูกต้องเหมาะสมอีกด้วย

4) ต้องรู้เทคนิควิธีการสืบสวนสอบสวนนักเรียนเป็นหัวใจของงานปกครองอย่างหนึ่ง เพราะการสืบสวนสอบสวนเป็นกระบวนการที่จะลงสรุปให้ได้ว่าเด็กประพฤติผิดระเบียบวินัยหรือไม่ ถ้าผิดผิดด้วยเรื่องอะไร มีสาเหตุมาจากอะไร แล้วจะพิจารณาดำเนินการอย่างไร ซึ่งอาจจะเป็นการแก้ไข ปรับปรุง พัฒนา หรือลงโทษให้ถูกต้องเหมาะสมกับเหตุแห่งความผิด ถ้าตัดสินปัญหา หรือลงโทษโดยไม่มีการสืบสวนสอบสวนให้ชัดเจน แทนที่จะเป็นการแก้ปัญหาและพัฒนา อาจเป็นการสร้างปัญหามากขึ้น หรืออาจจะเป็นการทำลายเด็กและสร้างจุดต่างในใจของเด็กได้ แต่ถ้ามมีการสืบสวนสอบสวนและลงสรุปอย่างสมเหตุสมผล และถูกต้องเหมาะสมแล้ว เด็กมักจะยอมรับสภาพโดยดีและเป็นการยุติปัญหาได้ การสืบสวนสอบสวนนักเรียนน่าจะประกอบด้วยขั้นตอนง่าย ๆ ดังนี้

(1) ขั้นตอนเตรียมการก่อนการสอบสวน เป็นการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับตัวนักเรียนที่มีการประพฤติผิด เช่น หาข้อมูลจากพยานบุคคล ครู-อาจารย์ประจำชั้น หรือเพื่อนร่วมชั้น ฯลฯ แล้วกำหนดประเด็นการสอบสวนกว้าง ๆ ว่าเรื่องที่เกิดขึ้นนั้น ประพฤติผิดเกี่ยวกับเรื่องอะไร เกี่ยวข้องกับระเบียบอะไร เพื่อจะได้นำมากล่าวอ้างอิงในการสอบสวนได้ถูกต้อง

(2) ขั้นตอนการสอบสวนเป็นขั้นตอนที่ต้องการข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการประพฤติผิดว่าเป็นเพราะอะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร และเกี่ยวข้องกับใคร โดยให้โอกาสนักเรียนที่ประพฤติผิดได้เล่าข้อเท็จจริง แล้วตรวจสอบข้อเท็จจริงกับข้อมูลที่รวบรวมไว้ในขั้นการเตรียมการว่าสอดคล้องกันหรือไม่ ขัดแย้งกันหรือไม่อย่างไร ขั้นนี้เป็นขั้นตอนที่พยายามจะสรุปให้ได้ว่า มีการประพฤติผิดหรือไม่อย่างไร และควรพิจารณาดำเนินการอย่างไร

(3) ขั้นการดำเนินการหลังการสอบสวน เมื่อได้ข้อสรุปในขั้นดำเนินการแล้ว ถ้ามมีการประพฤติผิดก็พิจารณาดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพัฒนา หรือลงโทษตามเหตุแห่งการประพฤติผิด โดยทั่วไปการลงโทษควรจะได้ให้การอบรมมุ่งเน้นให้นักเรียนได้ตระหนักและสำนึกในการประพฤติผิด และคอยติดตามผลดูว่านักเรียนได้มีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร ซึ่งจะเป็นการคอยป้องกันและควบคุมการประพฤติผิดของนักเรียนต่อไป

5) ต้องรู้วิธีการวัดประพฤติก (Measuring Behavior) การวัดผลและประเมินผลพฤติกรรมนักเรียน จะช่วยให้ครูได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและพฤติกรรมของนักเรียนเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มว่ามีสภาพหรือพฤติกรรมอย่างไร เพื่อเป็นข้อมูลใช้ในการแก้ปัญหาการประพฤติดิต่าง ๆ ซึ่งวิธีการวัดพฤติกรรมมีหลายวิธี อาจเลือกใช้ให้เหมาะสมในงานปกครองนักเรียนได้ดังนี้

(1) การสังเกตและการบันทึกพฤติกรรม (Observation and Anecdotal)

(2) การสัมภาษณ์ (Interview)

(3) การเขียนอัตชีวประวัติ (Autobiography)

(4) การศึกษารายกรณี (Case Study)

(5) การใช้เทคนิคสังคมมิติ (Sociometric Technique)

(6) การใช้แบบทดสอบวัดบุคลิกภาพด้านต่าง ๆ

(Personality Test)

รายละเอียดของแต่ละวิธีสามารถศึกษาได้จากตำรา

จิตวิทยาศึกษา การแนะแนว และการวัดผลการศึกษา

6) ต้องรู้หลักการปกครอง ในการปกครองนักเรียนควรยึดหลักการว่า ปกครองเพื่อการสร้างและพัฒนา โดยยึดคติที่ว่า ครูไม่ได้เป็นศัตรูกับนักเรียน แต่เป็นศัตรูกับความไม่ถูกต้องระเบียบ เท่านั้น หลักการปกครองนักเรียนที่ควรยึดถือเป็นแนวปฏิบัติมีดังนี้

(1) ต้องเป็นที่พึ่ง หรือให้ความคุ้มครองแก่นักเรียนได้ เมื่อนักเรียนมีปัญหาหรือถูกรบกวน รังแก ฯลฯ ครูปกครองหรือครูประจำชั้นจะต้องสามารถช่วยเหลือตัดสินแก้ไขปัญหานักเรียนได้ ทั้งนี้เพื่อสร้างขวัญ กำลังใจ และความอบอุ่นแก่นักเรียน

(2) ต้องมีความยุติธรรมในการพิจารณาตัดสินปัญหาต่าง ๆ และใช้หลักแห่งความเสมอภาคในการใช้กฎระเบียบต่าง ๆ ที่ใช้และเกี่ยวข้องในงานปกครองนักเรียน

(3) ต้องมีความจริงใจ (Sincerity) ต่องาน และต่อบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับงานปกครอง ซึ่งจะช่วยสร้างความศรัทธาและความร่วมมือ

ในการดำเนินงานปกครองนักเรียนได้ดียิ่งขึ้น

- (4) ต้องมีท่าทีแสดงความเป็นมิตร มีอัธยาศัยทำให้นักเรียน
เลื่อมใสหรือเชื่อถือและไว้วางใจ
- (5) ต้องมีความแนบเนียนและนุ่มนวล หรือความสุภาพที่จะ
ทำให้นักเรียนมีความเลื่อมใสและศรัทธา
- (6) ต้องมีความเด็ดขาดและหนักแน่นในการปฏิบัติงาน
- (7) ต้องใช้หลักการของเหตุและผล
- (8) ต้องมีความคงเส้นคงวาในการปฏิบัติงาน
- (9) ต้องมีความอดทนและอดกลั้นสูง โดยที่ธรรมชาติของ
งานปกครองต้องเกี่ยวข้องกับเด็กที่มีพฤติกรรมจากสภาพของครอบครัวที่มีปัญหาที่
แตกต่างกันและต้องประสานงานขอความร่วมมือกับครู-อาจารย์และบุคลากรอื่น ๆ
ในโรงเรียน ตลอดจนผู้ปกครองนักเรียน ดังนั้น ผู้ทำงานปกครองนักเรียนต้อง
มีความอดทนและอดกลั้นสูง ทั้งนี้เพื่อให้งานปกครองนักเรียนบรรลุเป้าหมาย
- (10) ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในทุก ๆ ทาง

2.2 ความรู้เกี่ยวกับจิตวิทยาวัยรุ่น

2.2.1 ความหมายของคำว่า "วัยรุ่น" เฮิร์ลอค (Herlock) ได้
อธิบายคำ วัยรุ่น ว่าตรงกับคำว่า Adolescence ในภาษาอังกฤษมีรากศัพท์มาจาก
ภาษาละตินว่า Adolescere ซึ่งมีความหมายว่า เจริญเติบโต หรือ เจริญเติบโต
ไปสู่ภาวะ การที่เด็กจะบรรลุถึงขั้นภูมิจิตใจนี้ ไม่ใช่จะเจริญแต่ทางร่างกาย
ด้านเดียวเท่านั้น ทางจิตใจก็ต้องเจริญเป็นเงาตามตัวไปด้วย นั่นคือ จะต้อง
มีการพัฒนาการทั้ง 4 ด้านไปพร้อม ๆ กัน คือ ร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา และ
สังคม

2.2.2 สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่เด็กวัยรุ่น

สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่เด็กวัยรุ่นมีดังนี้

- 1) เด็กวัยรุ่น เป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่
ไม่จัดเป็นเด็ก หรือผู้ใหญ่โดยสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ เด็กวัยรุ่นจึงมีการกระทำที่แปลก
ออกไป และตนเองตลอดจนบิดามารดาต้องประสบความยุ่งยากใจ

2) ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในร่างกายของเด็ก เป็นผลให้อารมณ์ของเด็กเปลี่ยนไปด้วย

3) เด็กวัยนี้มีความต้องการอิสรภาพมาก ไม่ชอบให้บิดามารดาหรือผู้ใดมายุ่งเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวของเขา ผู้ใหญ่หรือบิดามารดาจึงไม่ควรที่จะเข้มงวดกับเด็กจนเกินไป

4) เด็กวัยนี้ต้องการเพื่อนและต้องการมีทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนเพื่อนหรือเหนือกว่า ผู้ปกครองจึงต้องสิ้นเปลืองเงินทองมาก ถ้าหากผู้ปกครองไม่มีเงินจ่ายให้เพียงพอ เด็กอาจจะหันไปเป็นขโมยได้เหมือนกัน

5) วัยรุ่น เป็นวัยที่ชอบใช้คำศัพท์แปลก ๆ ชอบเที่ยวเตร่นอกบ้าน ชอบแสดงท่าทางแปลก ๆ จึงนับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สร้างปัญหาให้แก่ตนเองและผู้ปกครองอีกประการหนึ่ง

6) เด็กวัยรุ่นเริ่มมีความสนใจเพื่อนต่างเพศ ต้องการมีเพื่อนต่างเพศตามธรรมชาติ แต่บิดามารดาหรือผู้ปกครองกีดกันไม่ให้เด็กคบเพื่อนต่างเพศ จึงทำให้เด็กวัยรุ่นหาทางหลีกเลี่ยงผู้ใหญ่ไปพบกันเองและก่อปัญหาขึ้นต่าง ๆ จนได้

7) เด็กวัยรุ่นต่างคิดว่า เขาโตพอที่จะแสดงความคิดเห็นเช่นเดียวกับผู้ใหญ่แล้ว จึงพยายามที่จะทำทุกอย่างเลียนแบบผู้ใหญ่

2.2.3 ธรรมชาติของเด็กวัยรุ่น

ก่อนอื่นบิดามารดาหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กวัยรุ่นทุกฝ่าย ควรจะได้ทราบถึงลักษณะ หรือธรรมชาติของเด็กวัยรุ่นตามสมควร เพื่อจะได้เลี้ยงดูและปฏิบัติต่อเด็กวัยรุ่นในครอบครองของตนได้โดยถูกต้อง และช่วยให้เด็กผ่านพ้นวัยนี้ไปด้วยความปลอดภัยทุกประการ โดยทั่ว ๆ ไปเด็กวัยรุ่นมีธรรมชาติดังนี้

1) เด็กวัยรุ่นมีความรู้สึกรักความยุติธรรมอย่างรุนแรง ถ้ารู้สึกว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรม เด็กจะแสดงปฏิกิริยาทันที

2) เด็กวัยรุ่นต้องการบ้านที่ให้ความรัก ความอบอุ่นแก่เขา บิดามารดาที่ไม่มีเวลาอบรมบุตร ทอดทิ้งให้บุตรว่าเหว่ บิดามารดาที่แตกร้างกันจะเป็นชนวนนำเด็กไปเป็นเด็กเกเรได้มาก

3) เด็กที่เป็นเด็กเกเรนั้น ไม่ได้เกิดจากความยากจนอย่างเดียว แต่อาจเกิดจากสาเหตุอื่น ๆ อีกหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่พ่อแม่

ไม่เอาใจใส่เท่าที่ควร

4) เด็กวัยรุ่นที่ชอบเล่นเกมส่ในระหว่างเพื่อนฝูง จึงควรจะทำให้เด็กได้รื่นเริงร่วมกันในระหว่างเพื่อนฝูงบ้าง แต่ควรอยู่ในระเบียบวินัยที่ด้งาม เป็นการฝึกให้เด็กมีระเบียบวินัยที่ดีด้วย

5) เด็กวัยรุ่นต้องการมีอาชีพเป็นหลักฐาน ฉะนั้นผู้ใหญ่ควรหาทางแนะนำให้เด็กได้ประกอบอาชีพตามความถนัดของเขา

6) เด็กวัยรุ่นมักจะตอบโต้โดยไม่มีเหตุผลและมักจะไม่ได้คิดถึงผลเสีย และส่วนใหญ่มักจะเจ็บใจแทนเพื่อน

2.2.4 ความสนใจของเด็กวัยรุ่น

ความสนใจของเด็กวัยรุ่น แยกออกได้เป็น 8 ด้าน คือ

1) เด็กวัยรุ่นสนใจเรื่องสุขภาพ เช่น เรื่องการกิน การนอน การพักผ่อนหลับนอน เสื้อผ้า ความสะอาด และการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ

2) สนใจเรื่องเพศ สนใจการปรับปรุงตัวให้เข้ากับเพื่อนต่างเพศ การปฏิบัติตนต่อเพศตรงกันข้าม และการเลือกเพื่อนต่างเพศ เป็นต้น

3) สนใจเลือกอาชีพ จะสนใจเลือกอาชีพที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความสามารถของเขามากยิ่งขึ้น

4) สนใจในกิจกรรมนันทนาการ เช่น สนใจในเกมส่กีฬาต่าง ๆ การแสดงศิลป งานอดิเรก เป็นต้น ในการเล่นกีฬาที่ดี การแสดงต่าง ๆ ก็ดี เด็กวัยรุ่นมักจะเล่นกันเป็นหมู่ เป็นทีม และมุ่งหวังความสำเร็จของทีมมากกว่าความสำเร็จของส่วนบุคคล

5) สนใจในการค้นคว้าและสร้างจินตนาการ เช่น สนใจในการประดิษฐ์ การค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ การเขียนภาพ และการแต่งบทประพันธ์ เป็นต้น

6) สนใจในการสร้างนิสัยการเรียนที่ดี เด็กวัยรุ่นจะพยายามคิดค้นว่าทำอย่างไรจึงจะเรียนได้ผลดี ทำให้มีประสิทธิภาพ และทำอย่างไรจึงจะแก้ปัญหายาก ๆ ได้

7) สนใจในเรื่องคุณสมบัติส่วนตัว เด็กวัยรุ่นจะสนใจในลักษณะทั้งหลายที่จะนำตนไปสู่ความสำเร็จในด้านการงาน การสังคมกับบุคคลอื่น เช่น

เขาจะสนใจในเรื่องบุคลิกภาพ รูปร่างหน้าตาของตน ความสะอาดเรียบร้อย การวางท่าทาง การสนทนากับเพื่อนฝูง และคุณลักษณะอื่นที่จำเป็นในการเข้าสังคม เช่น การเกรงอกเกรงใจผู้อื่น และการเอื้อเฟื้อผู้อื่น เป็นต้น

8) สนใจในเรื่องปรัชญาชีวิต เช่น วัยรุ่นมักมีอุดมคติ หรือสภาวะจิตประจำตัว บางครั้งก็พบว่าเขียนไว้ตามปกสมุด เป็นต้น

2.2.5 บทบาทของโรงเรียนต่อวัยรุ่น

โรงเรียน ชีวิตของเด็กครึ่งหนึ่งต้องอยู่ภายในโรงเรียนเกี่ยวข้องกับการเรียนและการศึกษาอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในปัจจุบันนี้เด็กคลุกคลีอยู่ในโรงเรียนมากขึ้น เด็กวัยรุ่นทุกคนอยากเรียนอยากศึกษาทั้งนั้น แต่บางคนไม่ได้ศึกษาต่อก็เป็นเพราะความจำเป็นบางประการ หรือความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ หรือความสามารถทางสมองมีน้อย การที่เด็กคลุกคลีอยู่กับโรงเรียนมากย่อมมีช่องทางที่จะสร้างปัญหาต่าง ๆ ภายในโรงเรียนได้มาก เช่น เดียวกับปัญหาในครอบครัว ปัญหาที่สำคัญของเด็กเกี่ยวกับโรงเรียนก็คือ ปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กเองและปัญหาเกี่ยวกับการเรียนวิชาต่าง ๆ เช่น เด็กบางคนกังวลในเรื่องวิชาคำนวณ บางคนก็กลัดกลุ้มในเรื่องความจำไม่ดี และปัญหาใหญ่ก็คือ เด็กส่วนมากกลัวสอบไล่ตก นั่นคือกลัวความไม่สำเร็จนั่นเอง ซึ่งทั้งนี้ก็เป็นเพราะว่าเด็กขาดทักษะในการเรียน ไม่มีแนวทางในการเรียน ปัญหาที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งได้แก่ เด็กปรับตัวเข้ากับครูและเพื่อนฝูงไม่ได้ รู้สึกตัวว่ามีปมด้อยและคิดว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรม เป็นต้น

ฉะนั้น โรงเรียนจึงควรหาทางช่วยเหลือเด็ก ซึ่งอาจจะอาศัยวิธีการดังต่อไปนี้

1) ครูทุกคนควรมีพื้นฐานความรู้ในวิชาจิตวิทยาวัยรุ่น โดยเฉพาะครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กวัยรุ่นมาก เพื่อจะได้ศึกษาให้ถึงธรรมชาติและจิตใจของเด็ก ซึ่งก่อให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ขึ้นมา แทนที่ครูจะพบว่าศิษย์ของตนเป็นคนเลว ไม่เอาถ่าน และคงจะเรียนดีไม่ได้เหล่านี้ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า ครูไม่เข้าใจเด็ก นักการศึกษาเชื่อว่า ถ้าครูมีความเข้าใจเด็ก จะช่วยแก้ไขอบรมเด็กให้เป็นคนดีได้มาก ครูในปัจจุบันจึงเห็นความสำคัญในจิตวิทยามากขึ้น เพื่อที่จะได้เข้าใจเด็กของตนให้ดีขึ้นนั่นเอง

2) ครูควรสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเด็ก เมื่อครูมีความเข้าใจถึงจิตใจเด็กแล้ว ครูจะต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเด็กอีกด้วย เด็กบางคนไม่สามารถปรึกษาปัญหาบางอย่างกับบิดามารดา เพราะบิดามารดาไม่มีเวลาว่าง หรือไม่มีความรู้พอที่จะให้คำแนะนำในปัญหาบางประการได้ เด็กก็จะเข้าหาครู ซึ่งเป็นผู้ที่มีทั้งความเข้าใจและมีความรู้พอที่จะช่วยแก้ไขปัญหาก็ได้ เด็กที่มีทั้งพ่อแม่และครูที่มีความเข้าใจ จึงนับว่าเป็นเด็กที่โชคดีที่สุด

3) หลักสูตร วิชาที่จัดสอนขึ้นในโรงเรียนมัธยมศึกษา ควรจัดขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงต่อชีวิตนักเรียน ในขณะที่วิชาต่าง ๆ ได้เพิ่มขนงขึ้นอย่างมากมาช โรงเรียนก็จะได้จัดวิชาเลือกขึ้นเพื่อให้นักเรียนได้เลือกเรียนตามความสนใจ ตามความถนัดของเด็กและเพื่อเตรียมตัวเด็กสำหรับเลือกอาชีพด้วย เด็กวัยนี้แทนที่จะให้เป็นผู้รับฟังฝ่ายเดียว ครูควรสอนให้เด็กรู้จักแสดงด้วยทั้งนี้เพื่อส่งเสริมบุคลิกภาพของเด็กไม่ให้เป็นคนขี้อาย นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น กีฬา ดนตรี การสังคม ฯลฯ การให้เด็กมีกิจกรรมทำมาก ๆ ในโรงเรียน จะช่วยให้ไม่ให้เกิดไปเกาะเกาะอยู่ในสถานที่อื่นไม่สมควรอีกด้วย

4) การแนะแนว โรงเรียนที่ดีย่อมมีการบริการการแนะแนวให้แก่เด็ก ทั้งนี้เพื่อช่วยเหลือเด็กเป็นรายบุคคลทั้งในปัญหาทางการศึกษา ปัญหาส่วนตัว และปัญหาทางสังคม โรงเรียนที่มีบริการนี้จะช่วยแก้ปัญหาให้แก่เด็กที่ไม่สามารถจะแก้ปัญหาของตนได้ และในรายที่มีปัญหาเรื่องความประพฤติครูประจำชั้น หรือครูใหญ่อาจส่งเด็กนั้นไปหาครูแนะแนว เพื่อให้ครูทำการศึกษาเป็นรายบุคคลให้ทราบถึงปัญหาและจะได้จัดการแก้ไข เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มีปัญหาและแก่ส่วนรวมด้วย โรงเรียนที่มีบริการแนะแนวจะช่วยลดจำนวนปัญหาของเด็กและการลงโทษเด็กก็น้อยลงด้วย

5) สมาคมครูและผู้ปกครอง ซึ่งบางโรงเรียนก็ได้จัดตั้งขึ้นแล้วและบางโรงเรียนก็ได้มีการพบปะปรึกษาหารือกันระหว่างครูกับผู้ปกครองโดยไม่เป็นทางการเป็นครั้งคราว แต่มีจุดประสงค์เดียวกันคือเพื่อความเข้าใจระหว่างกันและกัน รวมทั้งหาทางส่งเสริมเด็กและหาทางป้องกันปัญหาซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้จากการปฏิบัติดังกล่าว ถ้าได้รับความร่วมมือทั้งสองฝ่ายจะช่วยลดปัญหาเด็กวัยรุ่นได้มาก

2.3 การปกครองในโรงเรียนมัธยมศึกษา

2.3.1 ความหมายของคำว่า การปกครองนักเรียน และความมุ่งหมายของการปกครองนักเรียน โดยมีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ ดังนี้

กรมสามัญศึกษา (2530) ให้ความหมายของการปกครองนักเรียนว่า หมายถึง งานส่งเสริม พัฒนา ควบคุมแก้ไขความประพฤติของนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัย ก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันและเพื่อสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

บรรจง ชูสกุลชาติ (2526) ได้อธิบายความหมายการปกครองนักเรียนว่า คำว่า ปก นั้นมีความหมายว่า พิทักษ์รักษา เช่น ครองเมือง ก็คือการพิทักษ์รักษาเมือง ครองตน ก็คือ การพิทักษ์รักษาดตน ครองคน ก็คือ การพิทักษ์รักษาดคน ครองเงิน ก็คือ การพิทักษ์รักษาเงิน ครองงาน ก็คือ การพิทักษ์รักษางาน ดังนั้น คำว่า ปกครอง จึงหมายถึงการพิทักษ์รักษาดคน ตน เงิน และงาน ให้มีอากาศสงบสุขและร่วมเย็นโดยทั่วกัน หรืออีกนัยหนึ่งก็หมายถึงการคุ้มครอง การดูแล การรักษา และการควบคุมให้มีอากาศสงบสุขและร่วมเย็นโดยทั่วกัน และได้ให้ความหมายของการปกครองนักเรียนไว้ว่า หมายถึง การสร้างความอบอุ่นในการอยู่ร่วมกันของนักเรียน โดยการควบคุมให้นักเรียนมีระเบียบวินัย ประพฤติตนได้อย่างเหมาะสม และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข (ภาควิชามัธยมศึกษา, 2526)

ทวีบุรณ์ หอมเย็น (2530) ได้กล่าวว่า การปกครองนักเรียน หมายถึง การกำหนดนโยบาย หรือแนวปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางให้นักเรียนได้ยึดถือ เพื่อสร้างเสริมนักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัยของโรงเรียน

เสริมวิทย์ ศุภเมธี (2531) ได้ให้ความหมายว่า การปกครองนักเรียน หมายถึง การให้ความคุ้มครอง ดูแลงานกิจการนักเรียนเพื่อนักเรียน ซึ่งเป็นการฝึกการปกครองระบอบประชาธิปไตยภาคปฏิบัติ โดยครู-อาจารย์คอยให้ความช่วยเหลือ

จากความหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ พอสรุปได้ว่า การปกครองนักเรียน หมายถึง การให้ความคุ้มครอง ดูแลให้นักเรียนมีชีวิตรอยู่ในโรงเรียนได้อย่างอบอุ่น ปลอดภัย มีการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมอันดีงาม และ

การส่งเสริมการมีระเบียบวินัยในตนเอง ตลอดจนการปลูกฝังประชาธิปไตยให้กับนักเรียนด้วย

2.3.2 ความมุ่งหมายของการปกครองนักเรียน

การปกครองนักเรียนเป็นงานที่กว้างขวางมาก โดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องความประพฤติของนักเรียน ดังนั้น การดำเนินงานของฝ่ายปกครองแต่ละโรงเรียนย่อมมีโอกาสที่แตกต่างกัน แต่เป้าหมายของการปกครองที่แท้จริงนั้นมีความมุ่งหมายตรงกัน ดังที่กรมสามัญศึกษา (2520) ได้กำหนดความมุ่งหมายของการปกครองนักเรียนไว้ว่า

- 1) เพื่อปกครองนักเรียนอย่างใกล้ชิด
- 2) เพื่อให้ได้รู้ความเคลื่อนไหวของนักเรียน
- 3) เพื่อให้เป็นผู้ใกล้ชิดพอที่นักเรียนจะระบายความคิดและความทุกข์ได้ ตลอดจนทั้งช่วยเหลือแก้ปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน
- 4) ช่วยป้องกันเหตุการณ์ร้ายที่อาจเกิดขึ้นและถ้าเกิดขึ้นแล้ว จะช่วยระงับเหตุการณ์เหล่านั้น

กรมสามัญศึกษา (2530) ได้กล่าวไว้ว่า การปกครองนักเรียนมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะพัฒนานักเรียนให้เกิดระเบียบวินัย และความสงบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ มีความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การมีวินัยในตนเอง รับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม การเคารพกฎหมาย รู้จักแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี มีความภูมิใจในการเป็นไทย การเสียสละเพื่อส่วนรวม จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตย

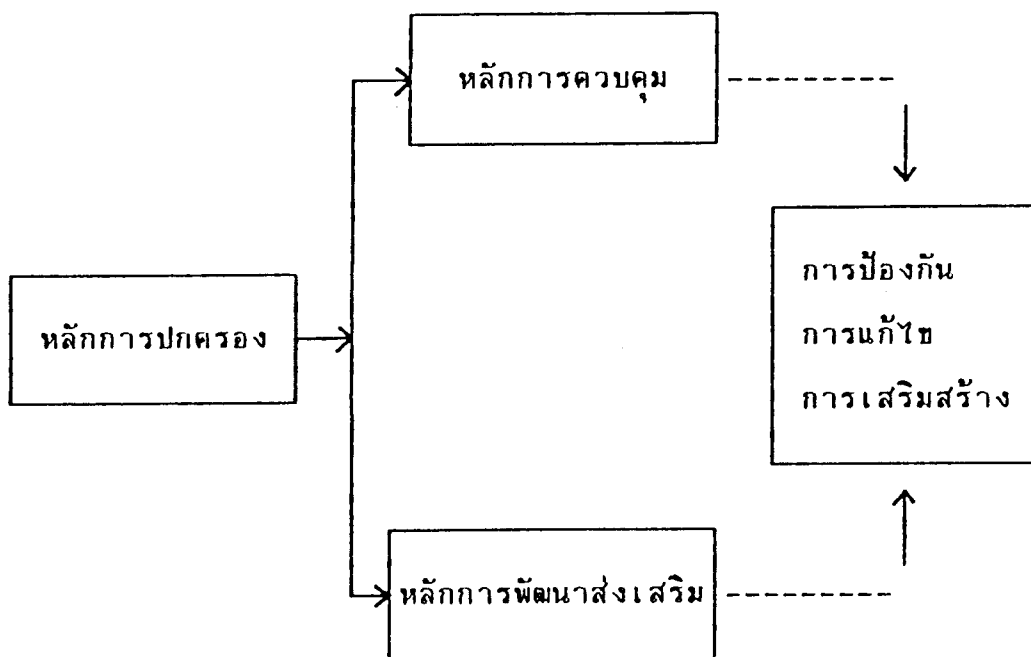
จากความมุ่งหมายของการปกครองนักเรียนดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า งานปกครองนักเรียนมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนา ส่งเสริม ควบคุม และแก้ไขความประพฤตินักเรียนให้อยู่ในระเบียบวินัยที่ดี ก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกัน เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนานักเรียนให้มีคุณธรรมอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ แต่ถ้านักเรียนแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ออกนอกกลุ่มนอกทาง โรงเรียนจะต้องหาวิธีการ

แก้ไขพฤติกรรมที่ไม่ดีของนักเรียนให้เป็นผู้ที่มีความประพฤติตามค่านิยมของสังคมไทย และจะต้องสามารถส่งเสริมพฤติกรรมให้ดียิ่งขึ้น โดยใช้หลักการปกครองนักเรียนซึ่งในปัจจุบันนิยมใช้หลัก 2 ประการ ตามที่กรมสามัญศึกษา (2530) ได้กำหนดไว้ในคู่มือการปกครองนักเรียนโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษาไว้ดังนี้

1) หลักการควบคุม คือ การที่โรงเรียนใช้กฎระเบียบ ข้อบังคับ และการลงโทษเป็นเครื่องมือควบคุมพฤติกรรมของบุคคลากรทุกคนในโรงเรียนให้เป็นไปตามข้อตกลงที่กำหนดไว้ เมื่อมีผู้กระทำผิดไปจากข้อตกลงนั้นก็จะมีการลงโทษ

2) หลักการพัฒนาส่งเสริม คือ การที่โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อม หรือ กิจกรรมต่าง ๆ โดยอาศัยทฤษฎีทางจิตวิทยาเป็นพื้นฐาน จะสามารถกระตุ้นให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ สภาพแวดล้อมและกิจกรรมต่าง ๆ มีประโยชน์ช่วยนักเรียนได้พัฒนาความถนัดความสามารถพิเศษ ทำให้นักเรียนรู้สึกว่าเป็นคนมีคุณค่า และมีแรงจูงใจที่จะประพฤติดีได้

ทั้งหลักการควบคุม และหลักการพัฒนาส่งเสริม ต่างก็มุ่งไปสู่การป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 3 หลักการปกครองนักเรียน

2.3.3 การส่งเสริมด้านคุณธรรมและจริยธรรม

การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม หมายถึง ความพยายามในการดำเนินการด้วยวิธีต่าง ๆ ได้แก่ การอบรมนักเรียน การจัดกิจกรรมนักเรียน การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน การปรับปรุงพัฒนาพฤติกรรมครู การจัดสิ่งแวดล้อม การป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและอื่น ๆ เพื่อให้ นักเรียนเป็นผู้มีความสามารถในการที่จะควบคุมตนเองและให้สามารถปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามกาลเทศะ

คุณธรรม มีผู้ให้ความหมายไว้หลายแนวคิดด้วยกัน ซึ่งจะขอยกมา กล่าวไว้ในที่นี้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2516) ได้ให้ความหมายว่า
คุณธรรม หมายถึง คุณงาม ความดี

อาทิตย์ (นามแฝง, 2518) กล่าวว่า คุณธรรมหมายถึง ธรรม หรือหลักความประพฤติที่เป็นคุณประโยชน์ต่อผู้ยึดถือและปฏิบัติตาม

สพล วังสินธุ์ (2533) อ้างอิงมาจาก Socrates, Plato และ Aristotle กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดีที่ติดตัวมาแต่กำเนิด เป็นความรู้ภาคปฏิบัติ ไม่ใช่ความรู้ภาคทฤษฎี และความรู้กับคุณธรรมนั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณความดี ที่เป็นหลักยึดในการประพฤติปฏิบัติ แต่สิ่งที่ดีงามและได้รับการยอมรับจากสังคม

ส่วนคำว่า จริยธรรม ได้มีนักการศึกษาให้ความหมายไว้หลายท่าน ขอกล่าวไว้ดังนี้

ไฮแกน (1993) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่เป็นพื้นฐาน มาจากระบบของกฎในการประพฤติปฏิบัติ

เสริมวิทย์ ศุภเมธี (2531) ได้ให้ความหมายของ จริยธรรม ไว้ว่าจริยธรรม คือ ความสามารถในการปรับตัวในด้านต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสังคม ซึ่งเป็นลักษณะการแสดงออกในสิ่งที่ดีงามเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ในความหมายอย่างกว้างอาจหมายรวมถึง ศิลธรรม คุณธรรม ศาสนา กฎหมาย

และค่านิยมของแต่ละกลุ่มคนด้วย

สาโรช บัวศรี (2532) กล่าวถึง ความหมายของ จริยธรรมใน ความหมายอย่างแคบย่อมหมายถึงคุณค่า หรือค่านิยมบางประการเช่น ประเพณี ศิลปะ ประเพณีธรรม แต่ในความหมายกว้าง จริยธรรม คือ ค่านิยม 2 ประเภท ซึ่งได้แก่ค่านิยมพื้นฐาน (Basic values) ประกอบไปด้วยศีลธรรม คุณธรรม ธรรมเนียมประเพณีที่ดีและกฎหมาย และค่านิยมวิชาชีพ (Professional Values) ประกอบด้วย อุดมการณ์ประจำอาชีพ จรรยาบรรณประจำวิชาชีพ พระราชบัญญัติประจำอาชีพ และวินัยประจำอาชีพ

สุพล วังสินธ์ (2534) ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง ความเข้าใจในแนวทางของการประพฤติดี ประพฤติชอบ ทั้งกาย วาจา และใจ เพื่อประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่นและสังคม

สรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน ตามหลักของศีลธรรม คุณธรรม ธรรมเนียมประเพณีที่ดี และค่านิยมทางสังคม

คุณธรรมและจริยธรรม เป็นธรรมหรือหลักของความประพฤติที่ดีงาม และถูกต้อง ควรแก่การยึดถือและปฏิบัติเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างคนให้เป็นทรัพยากรที่มีค่า และมีคุณภาพของสังคม

บุญชัย จงกลนี้ (2518) กล่าวว่า การพัฒนาและปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมควรกระทำโดยการปฏิบัติจริง คุณธรรม จริยธรรมทุกอย่างเกิดจากความรู้อยู่และเป็นผู้ที่รู้ที่เกิดจากการปฏิบัติ ที่เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของคน ความคิดเป็น เรื่องที่สำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรมของคน จะทำดี ทำถูกต้องได้ก็จะต้องคิดดี คิดถูกต้อง ดังนั้น การเสริมสร้างและปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมต้องเริ่มด้วยการสร้างความประทับใจอย่างลึกซึ้ง สิ่งใดสิ่งหนึ่งอาจเป็นที่ประทับใจอย่างลึกซึ้งแก่คน ๆ หนึ่ง ก็หาเป็นที่ประทับใจแก่อีกคนหนึ่งไม่ มีสิ่งที่ประทับใจแก่เด็ก ก็อาจไม่ประทับใจคนวัยอุดมศึกษา จึงนับว่าเป็นเรื่องยากที่จะหาสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาให้เป็นທີ່ประทับใจแก่ทุก ๆ คนในเวลาเดียวกัน (สาโรช บัวศรี, 2532) ดังนั้น ในการเสริมสร้างและปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จะต้องกระทำให้ถูกต้องเหมาะสมกับบุคคล เวลา และสถานที่ หากผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง หรือผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและปลูกฝังเรื่อง คุณธรรม จริยธรรมมีความรู้ หรือศึกษา

ทฤษฎี หรือแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมด้วย ย่อมจะสามารถ ส่งเสริมและปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมได้อย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพดียิ่ง อีกด้วย

จากทฤษฎีพัฒนาพฤติกรรมในการพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ นักจิตวิทยา กลุ่มหนึ่งเชื่อว่า มนุษย์สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ด้วยตัวเอง ส่วน นักจิตวิทยาอีกกลุ่มหนึ่งเชื่อว่า สิ่งแวดล้อม คือ ตัวควบคุม จากความเชื่อของ นักจิตวิทยาทั้งสองกลุ่มนี้ได้มีการพิสูจน์ และสรุปเป็นทฤษฎีพัฒนาพฤติกรรมได้ หลายทฤษฎี

สุพล วัชรินทร์ (2534) ได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีทางจริยธรรม ซึ่งเขียนโดย นิตย บุนงามงคล กล่าวไว้ 3 ทฤษฎี ได้แก่

1) ทฤษฎีการกระจ่างค่านิยม (Value Clarification Theory)

หลักสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ การช่วยให้บุคคลเกิดความกระจ่างในค่านิยมที่ตนยึดถือ หรือมีความเชื่อว่าดี-ถูกต้อง หรือควรจะทำ เป็นกระบวนการที่จะทำให้บุคคล เกิดความกระจ่างในจริยธรรมของตนเอง รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น สังคม และ สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำให้บุคคลยอมรับความรู้สึกและความคิดด้วย ตนเองภายใต้สถานการณ์ที่กำหนด (เอกสารประกอบคำบรรยาย ผู้เข้ารับ การอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ของกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2538) ได้กล่าวว่า การทำค่านิยมให้กระจ่าง (Value Clarification) นับว่าเป็นกระบวนการที่จะทำให้คนรู้จักตนเอง รู้จักคนอื่น รู้จักสังคม และ สิ่งแวดล้อม โดยกระบวนการดังกล่าวจะช่วยให้บุคคลค้นพบว่า ตนเองคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร และหลักการที่ถูกต้องควรตามทัศนะของตนเองควรเป็นอย่างไร เป็น วิธีการที่ทำให้บุคคล ยอมรับ ความรู้สึกและความคิดด้วยตนเองภายใต้สถานการณ์ ที่กำหนดไว้ ผลที่ได้จากกระบวนการนี้จะเอื้ออำนวยให้ความคิดกับการกระทำ สัมพันธ์กัน

เทคนิคที่ใช้ในการทำค่านิยมให้กระจ่างคือ การใช้คำถาม หรือ กิจกรรมกระตุ้นให้แต่ละคนบอกความคิด หรือความรู้สึกของตนเองออกมา เป็น คำถามปลายเปิด มีคำตอบได้หลายคำตอบ คำตอบที่ได้อาจสอดคล้อง หรือไม่ สอดคล้องกับค่านิยมของสังคม เพราะการตัดสินใจย่อมมีแนวโน้มที่จะทำเพื่อ

ตนเอง อาจจะเป็นคำตอบที่ไม่พึงประสงค์ได้ จึงต้องใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อให้เพื่อน สมาชิกช่วยกันอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ผลการคิดและการตัดสินใจของกลุ่มจะมีแนวโน้มที่ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว เพื่อตรวจสอบความคิดให้แน่ชัดอีกครั้งหนึ่ง จึงค้นหาคำตอบของกลุ่มใหญ่ทั้งหมด หากสมาชิกกลุ่มใหญ่มีความเห็นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ครูก็จะสรุป และเป็นอันเสร็จสิ้นกระบวนการ หากมีนักเรียนบางส่วนยังยืนยันให้คำตอบที่ไม่พึงประสงค์ ครูจะใช้คำถามเสริม เพื่อให้ให้นักเรียนเห็นผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นในระยะสั้น และระยะยาว จนได้คำตอบที่พึงประสงค์จากนักเรียนเหล่านั้น ครูจึงสรุปและ เป็นอันเสร็จสิ้นกระบวนการเป็นคนอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ลักษณะที่แท้จริงของตน

(1) ค่านิยม (Value) หมายถึง สิ่งที่บุคคลได้เลือกอย่างเสรีจากทางเลือกหลายทาง ทั้งได้พิจารณาไตร่ตรอง แล้วถึงผลกรรมของทางเลือกแต่ละทางจนเกิดความชอบและมีความยินดีกับทางเลือกที่เลือกแล้ว พร้อมทั้งเต็มใจที่จะเปิดเผยทางเลือกของตนให้คนอื่นทราบ จากนั้นจึงทำบางสิ่งบางอย่างกับทางเลือกที่ได้เลือกแล้ว แล้วทำซ้ำแล้วซ้ำอีก จนกลายเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต (Raths, Harmin and Simon, 1966) ซึ่ง Raths และคณะ ได้อธิบายไว้ในทฤษฎีค่านิยม (Theory of Values) เกิดจาก 3 กระบวนการย่อยคือ

- (1.1) กระบวนการทางปัญญาในการเลือก
- (1.2) การเห็นคุณค่า
- (1.3) การกระทำ หรือ 7 ขั้นตอน เรียงตามลำดับ

ตารางที่ 1 กระบวนการทฤษฎีค่านิยม

3 กระบวนการย่อย	7 ขั้นตอน
1. การเลือกหรือการใช้ปัญหา	1. เลือกอย่างเสรี 2. เลือกจากทางเลือกหลายทางเลือก 3. เลือกหลังจากได้พิจารณาไตร่ตรอง แสดงถึงผลกรรมของทางเลือกแต่ละทาง
2. การเห็นคุณค่า	4. ชอบและยินดีกับทางเลือกที่เสร็จแล้ว 5. เต็มใจและเปิดเผยทางเลือกที่เสร็จแล้ว
3. การกระทำ	6. ทำบางสิ่งบางอย่างตามทางเลือกที่เลือกแล้ว 7. ทำซ้ำแล้วซ้ำอีกจนกลายเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต

(2) ความสำคัญของค่านิยม เมื่อนักเรียนแสดงพฤติกรรมที่เป็นปัญหา มักจะถูกมองว่าเป็นผลมาจากนักเรียนมีค่านิยมที่ไม่ดี ไม่ถูก ไม่ควร ทั้งนี้เนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันว่า ค่านิยมมีบทบาทสำคัญที่กำหนด หรือผลักดันให้แสดงพฤติกรรม แต่อย่างไรก็ตามสามารถกล่าวได้ว่า ค่านิยมมีความสำคัญต่อนักเรียน 3 ประการคือ

(2.1) ค่านิยมเป็นตัวนำทางในการดำเนินชีวิต การที่นักเรียนใช้กระบวนการทางปัญหาในการเลือก ได้เห็นคุณค่าของสิ่งที่เลือกแล้ว จนที่สุดลงมือปฏิบัติสิ่งนั้น ๆ และยึดสิ่งนั้นเป็นตัวนำในการดำเนินชีวิต เช่น บางคนมีค่านิยม ความเป็นปราชญ์ จะอุทิศงานเพื่อแสวงหาความรู้และประสบการณ์

ใหม่ ๆ โดยการยอมงดกิจกรรมทั้งปวงที่จะทำให้เกิดพลาดโอกาสในการแสวงหาความรู้ บางคนมีค่านิยม ต้องการมีชื่อเสียง ก็จะพยายามทำทุกวิถีทางที่จะทำให้ตนมีชื่อเสียงขึ้นมา ค่านิยมที่แท้จริงของนักเรียนจึงเป็นค่านำทางในการดำเนินชีวิตของนักเรียน

(2.2) ค่านิยมจะเป็นมาตรฐานในการตัดสินตนเองและผู้อื่น ค่านิยมจะเป็นมาตรฐานในการตัดสินตนเองเมื่อประสบปัญหาที่จะต้องเลือกกระทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง เช่น เมื่อพบเห็นของผู้อื่นที่ทักไว้ นักเรียนจะนำไปคืนเจ้าของ หรือเก็บไว้เอง หรือเมื่อเพื่อนกล่าววิพากษ์วิจารณ์จะแสดงพฤติกรรมใจกว้างรับฟัง หรือจะแสดงพฤติกรรมไม่พอใจโดยพูดจาโจมตีผู้วิพากษ์วิจารณ์ทันทีด้วยถ้อยคำที่รุนแรง การเลือกพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นนักเรียนจะต้องใช้ค่านิยมของตนมาเป็นมาตรฐานในการตัดสินใจตนเอง

ค่านิยม จะเป็นมาตรฐานในการตัดสินผู้อื่น ซึ่งจะพบว่าพฤติกรรมบางอย่างเมื่อผู้หนึ่งผู้ใดได้แสดงออกไปแล้ว เราจะยกย่อง หรือตำหนิผู้อื่นได้นั้น นักเรียนจะต้องมีค่านิยมบางอย่างเป็นมาตรฐานในการตัดสินพฤติกรรม เช่น การตำหนิผู้ที่พบเงินผู้อื่นแล้วเก็บไว้เอง แต่เรายกย่องผู้ที่คืนเจ้าของ เรายกย่องผู้ที่รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และตำหนิผู้ที่ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การตัดสินของผู้อื่นจะต้องใช้ค่านิยมเป็นมาตรฐานในการตัดสินใจเสมอ

(2.3) ค่านิยมเป็นตัวก่อ หรือขจัดความขัดแย้งทั้งในตนเองและกับผู้อื่น ค่านิยมเป็นตัวก่อ หรือขจัดความขัดแย้งในตนเองมี 3 แบบ (ธีระพร อุวรรณโน, 2533)

(2.3.1) ความขัดแย้ง แบบรักพี่เสียดายน้อง เกิดเมื่อต้องการสองสิ่ง แต่เลือกได้เพียงสิ่งเดียว เช่น ทำข้อสอบไม่ได้จะลอกเพื่อน หรือจะส่งกระดาษเปล่า

(2.3.2) ความขัดแย้ง แบบหนีเสือปะจระเข้ เกิดเมื่อต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จากสิ่งที่ไม่น่าปรารถนาทั้งคู่ เช่น อยู่บ้านถูกคุณแม่มด หากมาโรงเรียนครูก็ดุด

(2.3.3) ความขัดแย้งแบบเกลียดตัวกินไข่ เกลียดปลาไหลกินน้ำแกง เกิดเมื่อมีบางสิ่งบางอย่างที่นักเรียนชอบแต่มีข้อผูกพัน

บางอย่างที่ไม่ชอบอยู่ด้วยกัน เช่น อยากเป็นตำรวจแต่กลัวการฝึกหนัก หรือ ขาดหนุ่มชอบหญิงสาวแต่เกลียดปากม้ยาย

ค่านิยมเป็นตัวก่อ หรือขจัดความขัดแย้งกับผู้อื่น ซึ่งอาจ เป็นบิดามารดา เพื่อน หรือครูก็ตาม จะพบว่า ต่างคนต่างมีค่านิยมของตน แล้ว นำค่านิยมของตนไปตัดสินพฤติกรรมของผู้อื่น จนเป็นเหตุของความขัดแย้งระหว่าง ค่านิยม การพูดจาแสดง และส่งเสียงดังของนักเรียนวัยรุ่น กับค่านิยมการพูดจา อย่างสุภาพของครูภาษาไทย ทำให้นักเรียนไม่อยากเข้าใกล้ครู ความขัดแย้ง เรื่องนี้จะหมดไปหากครูเข้าใจถึงพัฒนาการของเด็กวัยรุ่น และการใช้ภาษาตาม สมัยนิยม พร้อมทั้งแนะนำอย่างค่อยเป็นค่อยไป การปรับค่านิยมของทั้งสองฝ่ายก็จะ ช่วยลดความขัดแย้งลงได้

(3) สภาพปัญหาของค่านิยม สภาพค่านิยมที่พึงประสงค์ของ นักเรียน คือ นักเรียนต้องมีค่านิยมที่กระจ่าง ส่วนสภาพที่ไม่พึงประสงค์ คือ ไม่มีค่านิยมใดที่กระจ่างชัด และเรียกนักเรียนที่ไม่มีค่านิยมใดที่กระจ่างชัดนี้ว่า เป็นบุคคลที่มีความสับสนในเรื่องค่านิยม (แรทส์ และคณะ, 1966)

นักเรียนที่มีค่านิยมกระจ่างจะมีปณิธาน มีเป้าหมายตาม ความสนใจ แล้วแสดงพฤติกรรมที่นักเรียนเลือกแล้ว และแสดงความดีใจเมื่อได้ แสดงพฤติกรรมนั้น หรือแสดงความกังวลเมื่อไม่ได้แสดงพฤติกรรมนั้น

ส่วนนักเรียนที่มีปัญหาทางค่านิยม หรือนักเรียนที่มีค่านิยมสับสน สภาพนักเรียนที่มีค่านิยมสับสนจะมี 8 ประการดังนี้ (แรทส์และคณะ, 1966 และ วีระพร อุวรรณโณ, 2532)

(3.1) เจยเมซ บุคคลเช่นนี้ขาดความสนใจสิ่งต่าง ๆ อย่างจริงจัง อาจจะทำสิ่งต่าง ๆ ตามที่คนอื่นบอกให้ทำได้ แต่ก็ไม่สนใจสิ่งที่ทำ

(3.2) จีบจด บุคคลเช่นนี้สนใจหลายสิ่งหลายอย่าง เพียงชั่วครู่ชั่วยาม เปลี่ยนความสนใจง่าย

(3.3) มีความไม่แน่ใจ ตัดสินใจเลือกสิ่งต่าง ๆ ด้วย ตนเองไม่ได้ ชอบให้คนอื่นตัดสินใจแทน

(3.4) มีความไม่คงเส้นคงวา เป็นบุคคลที่มีการกระทำ หลายอย่างขัดกันเอง

(3.5) เปลี่ยนแปลงได้ง่าย ไม่มีการวางแผนในการทำงาน เปลี่ยนเรื่องที่ทำไปเรื่อย ๆ

(3.6) คล้อยตามจนเกินเหตุ คล้อยตามคนอื่นอยู่เป็นนิตย์

(3.7) มีความคิดเห็นขัดแย้งกับคนอื่นเกินกว่าเหตุ เป็นบุคคลที่มีความขัดแย้งกับคนอื่นมาก โดยเฉพาะกับคนที่มีความอำนาจเหนือตน

(3.8) เป็นนักแสดงบทบาท เป็นบุคคลที่แสวงหาความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยการแสดงบทบาท

2) ทฤษฎีปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior Modification Theory)

เชื่อว่า พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกแล้วได้รับผลเป็นที่พึงพอใจจะมีแนวโน้มให้เกิดพฤติกรรมนั้นอีก โดยเงื่อนไขของการเสริมแรง พฤติกรรมใดที่แสดงออกแล้วไม่ได้รับความพึงพอใจ พฤติกรรมนั้นมีแนวโน้มว่าจะไม่เกิดขึ้นอีก การลงโทษ (Punishment) จึงเป็นการให้สิ่งที่ไม่พึงพอใจ เพื่อลด หรือระงับพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม คือ ผลกระทบที่บุคคลได้รับเนื่องจากการกระทำหรือพฤติกรรมของเขามีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมขึ้นในอนาคต พฤติกรรมที่แสดงออกแล้วได้รับผลเป็นที่พึงพอใจ จะมีแนวโน้มให้เกิดพฤติกรรมนั้นอีก ความพึงพอใจดังกล่าวเป็นผลมาจากการเสริมแรงในทางบวก

วิธีการเสริมแรงในทางบวก ได้แก่ การชมเชย การพูดจาขยอ การยอมรับให้คะแนน ตลอดจนการให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เขาสนใจ

ในทำนองตรงกันข้าม ถ้าพฤติกรรมที่แสดงออกแล้วได้รับผลที่ไม่พึงพอใจ พฤติกรรมนั้นมีแนวโน้มจะไม่เกิดขึ้นอีก ความไม่พึงพอใจดังกล่าวเป็นผลเนื่องมาจากการเสริมแรงในทางลบ ได้แก่ การตำหนิ การไม่ยอมรับ การตัดคะแนน การตัดสิทธิ์ และการลงโทษ เป็นต้น

การเสริมแรงทางบวก หรือทางลบเป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ถ้าต้องการให้เกิดพฤติกรรมใด ก็จะใช้วิธีการเสริมแรงในทางบวก คือ ทำให้ได้รับความพึงพอใจ เน้นการให้รางวัล ถ้าไม่ต้องการให้เกิดพฤติกรรมใดก็ใช้การเสริมแรงในทางลบ คือ ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจเป็นการลงโทษ

3) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า มนุษย์เราเรียนรู้โดยการสังเกตสิ่งแวดล้อม เรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ และเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลของพฤติกรรม ซึ่งความรู้ที่มนุษย์ได้เรียนรู้เหล่านี้สามารถเป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ การที่มนุษย์สังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นที่จะเกิดขึ้นใหม่ได้ เช่น การที่นักเรียนเห็นครูลงโทษนักเรียนที่มาสาย เขาคาดการณ์ได้ว่าถ้าเขามาโรงเรียนสายบ้าง ก็จะถูกลงโทษเช่นเดียวกัน

อิทธิพลที่สำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็ก คือ ครอบครัว เพื่อน จากคำบอกเล่า จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ตลอดจนสื่อมวลชนต่าง ๆ จัดว่าเป็นแบบ หรือตัวอย่างที่เด็กจะเลียนแบบ ตัวแบบที่เด่นและกระตุ้นความสนใจของเด็ก จะช่วยให้เด็กเลียนแบบได้ดี ตัวแบบที่สอนผู้อื่นแต่ตัวเองไม่ทำ หรือทำตรงกันข้ามกับการสอน ก็ไม่สามารถสอนให้ผู้อื่นทำตามได้

เด็กบางคนจะพยายามเขียนหนังสือให้สวยเหมือนครู เพราะรักและเคารพครู เนื่องจากครูเป็นตัวอย่างที่เด่น และสามารถเร้าความสนใจของเด็กได้ดี

เด็กวัยรุ่นมักจะยึดบุคคลที่เด่นเป็นตัวอย่างโดยเฉพาะการแต่งกาย การพูดจาและท่าทาง ครูจึงเป็นบุคคลที่ใกล้ชิด ซึ่งเด็กจะต้องพยายามหลีกเลี่ยงความประพฤติดีปฏิบัติสิ่งที่ไม่ดี เช่น การสูบบุหรี่ด้วยท่าทางที่คิดว่าเก๋ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป เทคนิคการนำทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมมาใช้ในการพัฒนาพฤติกรรม คือ การคัดเลือกตัวแบบที่พึงประสงค์ การกำหนดอุดมการณ์หรือคำขวัญประจำโรงเรียน แล้วชี้ชวนให้นักเรียนยึดถือและประพฤติตนตามต้นแบบอุดมการณ์นั้น ๆ

ดังนั้น จึงมีความพยายามที่จะใช้ทฤษฎีพัฒนาพฤติกรรมทั้ง 3 ประการ คือ การทำค่านิยมให้กระจ่าง การปรับพฤติกรรมและการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียน ก็เพื่อสร้างวินัยให้กับนักเรียนให้นักเรียนเป็นผู้มีระเบียบวินัย ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดต่อไป

2.3.4 การส่งเสริมระเบียบวินัยในตนเอง

บทบาทของโรงเรียนมัธยมศึกษาที่สำคัญอีกด้านหนึ่งก็คือ การพัฒนาความประพฤติของนักเรียนให้มีระเบียบวินัยในตนเอง

ในปัจจุบันปัญหาทางวินัยนักเรียนโดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษาได้เพิ่มความหนักใจให้แก่ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองนักเรียนมากยิ่งขึ้น นับตั้งแต่เรื่องเล็กน้อยไป จนถึงเรื่องใหญ่ที่น่าเป็นห่วงและน่าตกใจ เช่น การแต่งตัวไม่สุภาพ การหนีเรียน การไม่ตั้งใจเรียน การแสดงท่าทางที่ไม่เหมาะสมในสถานที่ต่าง ๆ การพกพาอาวุธ การพาพวกเข้าชกต่อยทำร้ายกัน การแสดงความรักต่อกันในเพศตรงข้ามที่ไม่เหมาะสม และมีความคิดที่จะต่อต้านระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนอยู่เสมอ (กาญจนา ศรีภาณสินธุ์, 2533) จนในบางครั้งทำให้มองดูคล้าย ๆ กับว่า มีพฤติกรรมและคุณธรรมที่ถดถอยอย่างน่าเป็นห่วงในสายตาของผู้ใหญ่ ครู-อาจารย์ และผู้ปกครอง (พยุงศักดิ์ สุนเทศ, 2533)

ดังนั้น โรงเรียนจึงต้องมีการส่งเสริมวินัยในตนเอง ซึ่งคำว่าวินัยวินัยในตนเอง และระเบียบวินัย ได้ผู้เสนอแนวคิดไว้ต่าง ๆ ดังนี้ คือ

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2521) กล่าวว่า วินัยคือ กระบวนการอย่างหนึ่งของการศึกษาในการที่จะปรับปรุงและส่งเสริมความประพฤติของนักเรียน โดยมุ่งให้นักเรียนควบคุมตนเอง (Self-Control) มีวินัยในตนเอง (Self-Discipline) และรู้จักปกครองตนเอง

พนัส หันนาคินทร์ (2521) กล่าวว่าวินัยมักจะหมายถึง การปฏิบัติตามคำสั่ง หรือระเบียบข้อบังคับที่ใช้ควบคุมความประพฤติของนักเรียนให้อยู่ในระเบียบ และโดยเหตุนี้คำว่า วินัย จึงมักจะมีความหมายถึงการลงโทษ หากไม่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับที่ได้วางไว้ วินัยจึงกลายเป็นการบังคับให้กระทำในสิ่งที่ผู้ใหญ่ หรือที่ครูเห็นว่าเป็นของดีงามเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งสอดคล้องกับ ภิญญสาธร (2533) กล่าวว่า ระเบียบวินัย หมายถึงระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนกำหนดขึ้นให้นักเรียนปฏิบัติตาม

กิตติมา ปรีดีติลล (2532) กล่าวว่า วินัยของโรงเรียน หมายถึง การที่นักเรียนกระทำตามระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ เห็นคุณค่าของการปฏิบัติอันนำมาซึ่งความสุข ความเสมอภาคแก่สมาชิกทุกคนของสังคม

สรุปได้ว่า วินัย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบข้อบังคับและขนบธรรมเนียมประเพณี ด้วยความสมัครใจของตนเอง และเกิดผลดีต่อสังคมส่วนรวม

กาญจนา ศรีกาฬสินธุ์ (2533) ได้อธิบายไว้ว่า วินัยในตนเอง หมายถึง การที่นักเรียนมีพัฒนาการถึงขั้นที่สามารถควบคุมตนเองและสังคมส่วนรวมให้อยู่กันได้ด้วยความสุข ตลอดจนสามารถในการปฏิบัติตนในแนวทางที่ถูกต้องด้วยตนเอง ซึ่งทั้งนี้ให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการสร้างวินัยแก่นักเรียนคือ การมุ่งสร้างวินัยในตนเองให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน และการควบคุมพฤติกรรมนักเรียนให้อยู่ในระเบียบ เพื่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดีในการศึกษาเล่าเรียน การขาดการดูแล หรือปล่อยปละละเลยให้นักเรียนขาดระเบียบวินัยนั้น ย่อมทำให้โรงเรียน หรือห้องเรียนเกิดความวุ่นวาย

สรุปได้ว่า การมีวินัยในตนเอง หมายถึง การที่นักเรียนสามารถประพฤติปฏิบัติได้ด้วยความสมัครใจของตนเอง ด้วยจิตสำนึกที่ดีที่เกิดขึ้นในตัวของตัวเองให้ปฏิบัติในสิ่งที่ตั้งามถูกต้องเหมาะสม และเป็นประโยชน์ต่อสังคม ตลอดจนสังคมยอมรับและยกย่อง

ส่วนคำว่า ระเบียบวินัยนั้น หมายถึง แบบแผนของพฤติกรรมที่วางไว้โดยตนเอง หรือหมู่คณะ เพื่อเป็นแนวทางให้ตนเอง หรือหมู่คณะได้ปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดหมายปลายทางที่ตั้งไว้ (เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง การพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนในการอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง ของ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ)

เป้าหมายในการสร้างระเบียบวินัย คือ ให้นักเรียนมีวินัยในตนเอง ซึ่งโรงเรียนจะต้องมีกระบวนการจัดกิจกรรม หรือสร้างสถานการณ์ให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกความอดทน เชื่อฟัง ปฏิบัติตาม และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้มีลักษณะที่พึงประสงค์ จนกระทั่งเกิดการปฏิบัติเป็นกิจนิสัยเคยชินด้วยความเต็มใจและสมัครใจ โดยมีข้อเสนอแนะวิธีสร้างวินัยในตนเองในโรงเรียนดังนี้

สุตใจ ทศพร (2528) ได้เสนอแนะวิธีสร้างวินัยในตนเองในโรงเรียนไว้ 3 เรื่อง ดังนี้

1) วินัยในการเข้าแถวเคารพธงชาติ โดยเมื่อถึงเวลาเข้าแถว โรงเรียนจะให้ถอดเป็นสัญญาณ หรือโรงเรียนบางแห่งอาจจะใช้เพลงประจำโรงเรียน หรือเพลงอื่น ๆ เปิดก็ได้ แต่ทั้งนี้ต้องทำความเข้าใจตกลงกับคณะครู และนักเรียนให้เข้าใจตรงกัน หากมีการชักซ้อมจะเป็นการดี หลังจากนั้นก็ร้องเพลงชาติ สวดมนต์ สิ่งสำคัญประการหนึ่งก็คือ โรงเรียนต้องสร้างบรรยากาศหน้าเสาธงให้เกิดความประทับใจแก่เด็กมากที่สุด ไม่ใช่ใช้เวลานานจนเกินไปหน้าเสาธง และไม่ควรอบรมนักเรียนนอกจากมีเรื่องสำคัญ ๆ ที่พิจารณาแล้วเห็นว่าจะเป็นประโยชน์แก่นักเรียนโดยส่วนรวม การอบรมนักเรียนควรจะใช้เวลาว่าง ไร่มุม ซึ่งเป็นหน้าที่ของอาจารย์ที่ปรึกษาชั้น หรือกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระในช่วงตอนเย็นวันศุกร์ กิจกรรมหน้าเสาธงควรเป็นเรื่องประกาศแจ้งให้ทราบหรือประกาศยกย่องชมเชยนักเรียนที่กระทำความดี

2) วินัยในการรักษาความสะอาด โรงเรียนจะต้องจัดตั้งถังขยะไว้ในสถานที่อันเหมาะสมและพอเพียง สะดวกแก่การนำไปทิ้ง โรงเรียนควรมีกิจกรรมการประกวดห้องในด้านการรักษาความสะอาด การตกแต่งห้องให้มีบรรยากาศในการเรียนการสอน นอกจากนั้นบริเวณสนาม หรือที่พักผ่อนหย่อนใจ ควรแบ่งพื้นที่ให้คณะกรรมการนักเรียนจัดแบ่งกันรับผิดชอบ เพื่อนักเรียนได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแก้ปัญหา นักเรียนจะเกิดนิสัยรักความสะอาด มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน นอกจากนั้นวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการตกแต่งทำความสะอาดโรงเรียนควรจัดเตรียมหาไว้ให้พอเพียง การประกาศคำชมเชย และให้รางวัลก็เป็นสิ่งสำคัญมากในการกระตุ้นให้นักเรียนสร้างวินัยในตนเอง

3) วินัยในการทำความเคารพจะเกิดขึ้นได้ หากครูสอนดี และใช้เหตุผลเข้าใจนักเรียนดี ไม่ใช่ใช้อารมณ์ เป็นคนตรงต่อเวลา ทำตัวเป็นตัวอย่าง และเป็นที่พึ่งของเด็กเวลาเด็กมีปัญหา เป็นกันเองกับเด็ก ยิ้มแย้มแจ่มใส และมีอารมณ์ขันกับนักเรียน ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่สร้างศรัทธาในตัวเด็ก เมื่อศรัทธาเกิดขึ้นแล้วนักเรียนจะเกิดความสำนึกในการทำความเคารพเอง และขอควรระวังเมื่อนักเรียนทำความเคารพทุกครั้ง ครูควรรับการเคารพจากเด็กด้วย อาจจะรับไหว้ หรือพยักหน้าก็ได้ตามความเหมาะสม

ในการพัฒนาพฤติกรรมด้านวินัยนั้น เพื่อให้การปฏิบัติงานดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โรงเรียนควรจะสร้างมาตรการในการพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนดังนี้ (เอกสารประกอบคำบรรยายผู้อบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง, 2538)

1) มาตรการในการพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียน

มาตรการที่ป้องกันมิให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ มาตรการป้องกันเหมือนการสร้าง ภูมิคุ้มกัน โรงเรียนควรทำให้มากเพื่อป้องกันมิให้มีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้น มีแนวทางการดำเนินการความถนัด และความสนใจของนักเรียนดังนี้

- (1) จัดหลักสูตรการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับความรู้ ความสามารถ ความถนัด และความสนใจของนักเรียน
- (2) จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้เหมาะสมกับสภาพของนักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนทุกคน ประสบความสำเร็จในการเรียน
- (3) จัดกิจกรรมการเรียนเสริม ให้แก่นักเรียนที่อยู่ต่ำกว่าเกณฑ์ หรือเหนือกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของกลุ่ม
- (4) ให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาส่วนตัว เช่น ความยากจน พิการ หรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ
- (5) ให้ความรู้แก่ผู้ปกครอง เพื่อสร้างความเข้าใจในการอบรมเลี้ยงดูบุตรซึ่งเป็นวัยรุ่นอย่างถูกวิธี
- (6) จัดสภาพแวดล้อมให้สะอาด สวยงาม และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย
- (7) ชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจกฎระเบียบของโรงเรียนและอบรมให้ตระหนักถึงคุณค่าของการปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน
- (8) สร้างอุดมการณ์ คำขวัญ เพลง หรือสัญลักษณ์ของโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนมีความภาคภูมิใจในสถาบันและอุดมการณ์ที่ดี
- (9) ให้นักเรียนได้ศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาของสังคมไทยในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อสร้างค่านิยมที่ดี

- (10) จัดบุคลากรให้ดูแลพฤติกรรมของนักเรียนอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ความอบอุ่น แก่นักเรียน
- (11) จัดบุคลากรให้การดูแลอย่างทั่วถึงตลอดระยะเวลาที่อยู่ในโรงเรียน
- (12) จัดบุคลากรคอยสอดส่องดูแลตามสถานที่ที่มีผู้สูบบุหรี่นอกโรงเรียน
- (13) อบรมบุคลากรของโรงเรียนให้มีพฤติกรรมที่มีความเหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนได้
- (14) อบรมบุคลากรของโรงเรียนให้รู้จักใช้หลักจิตวิทยาในการปกครองเด็กวัยรุ่น
- (15) จัดบริการอาหารและเครื่องดื่ม ให้ถูกสุขลักษณะและให้เพียงพอ
- (16) จัดบริการสถานที่และอุปกรณ์ เพื่อการเล่นกีฬาและการพักผ่อนหย่อนใจอย่างเพียงพอ
- (17) จัดกิจกรรมให้สนองตอบความต้องการ ความถนัดและความสนใจของนักเรียน

2) มาตรการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

มาตรการแก้ไขเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว ดังนั้น ควรมีการแผนแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การแก้ปัญหาระยะสั้นและระยะยาว มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

- (1) ให้ความรัก ความเมตตา ความเข้าใจ และความเห็นใจ
- (2) ให้ความรู้ คำแนะนำ อบรม และสิ่งสอน
- (3) ให้ทำกิจกรรมที่นักเรียนสนใจ เช่น กีฬา ดนตรี หรือการร่วมกิจกรรมชุมนุม
- (4) ปรับสภาพแวดล้อมให้นักเรียน เช่น แยกนักเรียนที่มีปัญหาออกไป เปลี่ยนครูที่ปรึกษา
- (5) แยกนักเรียนออกจากสภาพแวดล้อมเดิม เช่น การย้ายห้องเรียน การย้ายโรงเรียน

- (6) เสนอแนวทางแก้ปัญหาส่วนตัว หรือช่วยนักเรียนแก้ปัญหา
- (7) ควบคุมและติดตามความประพฤติ
- (8) ให้แรงเสริมในทางบวก เมื่อนักเรียนแสดงพฤติกรรม

ที่พึงประสงค์

- (9) ให้แรงเสริมในทางลบ เมื่อนักเรียนแสดงพฤติกรรมที่

ไม่พึงประสงค์

3) มาตรการส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้พัฒนาสูงขึ้น

มาตรการพัฒนาส่งเสริมเป็นการสนับสนุนนักเรียนที่มีพฤติกรรมเหมาะสมอยู่แล้วให้พัฒนาสูงขึ้น มีแนวทางดำเนินการดังนี้

- (1) จัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ ความสามารถ ความถนัด และความสนใจของนักเรียน
- (2) ให้เกียรติ ยกย่อง ชมเชย หรือให้รางวัลแก่ผู้ซึ่งมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์
- (3) มอบหมายหน้าที่สำคัญให้รับผิดชอบ
- (4) ให้มีส่วนร่วมในการกำหนด กฎ ระเบียบ และควบคุมการปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎ ระเบียบ
- (5) ให้มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นเพื่อพัฒนางานด้านต่าง ๆ ของโรงเรียน
- (6) ให้อิสระในการคิดและการทำกิจกรรม

2.3.5 การส่งเสริมประชาธิปไตย

อภัย บุญประเสริฐ (2535) ได้กล่าวว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือของสังคม การศึกษาจะต้องปลูกฝังค่านิยมทางการเมือง ปลูกฝังตามความเชื่อ ปลูกฝังสิ่งที่เขาเชื่อว่าดีทางการเมือง เช่น สิทธิประชาธิปไตย เมื่อการเมืองมีการเลือกแบบประชาธิปไตย โรงเรียนก็ต้องมีหน้าที่ปลูกฝังการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนี้ด้วย และไม่มีโรงเรียนไหนในโลกที่จะไม่ปลูกฝังสิทธิการเมืองที่เลือกเอาไว้

การเมืองแบบประชาธิปไตยในสถานศึกษา แยกเป็น 2 ส่วน คือ

1) เรื่องรูปแบบแผนการเมือง ซึ่งการปกครองของไทยเป็นแบบพาลีเยเมนต์ (Parliament System) มีสภาสูง และสภาต่ำ ถ้าสอนเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย ก็บอกว่า เป็นประชาธิปไตยแบบรัฐสภา มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้มอบอำนาจการปกครองให้อีก 3 สถาบัน การบริหารโดยรัฐสภานั้น ผู้บริหารจะมาจากสถาบันรัฐสภา และแนวความคิดที่จะเลือกนายกรัฐมนตรีนั้น เป็นแนวความคิดของระบบประธานาธิบดีที่เลือกผู้บริหาร

2) เรื่องของการเมืองในด้านการศึกษามองได้ 2 แบบ กล่าวคือแบบที่หนึ่ง คือ แบบแผนการปกครอง แบบที่สอง คือ เรื่องประชาธิปไตยในวิถีชีวิต (Way of life) ซึ่งเป็นหัวใจของการศึกษา

ประชาธิปไตยที่เป็นวิถีชีวิต คือ สิ่งที่สั่งสอนในสถานศึกษา สอนวัฒนธรรม แต่วัฒนธรรมของไทยมีระบบทางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่าง พื้นฐานสังคมไทยเป็นพื้นฐานระบบเผด็จการมาก่อน เป็นระบบยอดแหลมคมกันลงมาเป็นทอด ๆ เพราะฉะนั้น การเอาแนวความคิดเสรีประชาธิปไตยมาใช้ในระบบวิถีชีวิต จึงเกิดปัญหาในการสอนขึ้น คือ สิ่งที่ระบุไว้ในหลักสูตร นักบริหารไม่ได้บริหารหลักสูตร แต่บริหารราชการ บริหารการเงิน บุคลากรและงานพัสดุ โดยไม่ทราบว่ารายละเอียด คุณสมบัติ ของผู้มีลักษณะเป็นประชาธิปไตยเป็นอย่างไร สิ่งที่ระบุไว้เป็นพื้นฐานของประชาธิปไตยในโรงเรียน หรือ ในชีวิตเป็นขบวนการประชาธิปไตยในโรงเรียน คือ สามัคคีธรรม คารวะธรรม และปัญญาธรรม ซึ่งในขณะนี้นักบริหารการศึกษาไม่ได้บริหารการศึกษา แต่บริหารราชการการศึกษา มีแผนการทำงานแต่ทำงานไม่จริงจัง การเรียนการสอนในโรงเรียนอยู่ในความรับผิดชอบ แต่สอนโดยไม่ใช้หลักสูตร ใช้สิ่งที่ครูเคยสอนมา ฉะนั้นการบริหาร การศึกษาต้องใช้หลักสูตรเป็นแกนหลักสูตร แบ่งได้เป็น 4 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 คือเรื่องความรู้ในระดับประถมศึกษาเป็นกลุ่มประสบการณ์ในระดับมัธยมศึกษาเป็นหมวด

ส่วนที่ 2 คือทักษะ หรือความสามารถในการปฏิบัติ

ส่วนที่ 3 คือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดหมายของหลักสูตร

ส่วนที่ 4 คือภาวะสุขภาพ

ในส่วนแรกว่าด้วยเรื่องวิชาการ เรื่องความรู้และมักใช้เป็นเครื่องวัดความสำเร็จของหลักสูตร เพราะฉะนั้นการวัดผลจึงวัดแต่ด้านความรู้เป็นส่วนมาก ในส่วนที่สองและส่วนที่สามเป็นลักษณะที่พึงประสงค์ และเป็นพื้นฐานของความเป็นนักวิชาชีพไทยในอนาคต มีกระบวนการกลุ่ม การทำงานร่วมกับผู้อื่น การฝึกการฟังให้เป็น การรู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การรู้จักการตัดสินใจ โดยการมีส่วนร่วมกับผู้อื่น สิ่งเหล่านี้ฝึกฝนในโรงเรียนได้ สิ่งเหล่านี้อยากให้ผู้บริหารโรงเรียนพิจารณาที่จะสอนวิชาชีพไทยในโรงเรียน นักบริหารนั้นสูตรการทำงานอยู่ที่หลักสูตร ที่พิสูจน์ความสำเร็จของการบริหารอยู่ที่หลักสูตร และการณรงค์การเลือกตั้งขณะนี้ก็สามารถผนวกเข้าเป็นกิจกรรมเสริมประสบการณ์ให้กับนักเรียนได้ และบางอย่างนักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ที่บ้าน แล้วจะปลูกฝังเข้าไปในวิถีชีวิตของนักเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีการส่งเสริมคุณลักษณะวิชาชีพไทยค่อนข้างสูง แต่ในระดับมัธยมศึกษาไม่ได้รับการส่งเสริมเท่าที่ควรเป็นเวลา 6 ปี ให้พิจารณาว่าในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีกิจกรรมที่ขึ้นนำโครงสร้างในการเลือกตั้งหรือไม่ แต่ในทางปฏิบัติมีการรวมการนักเรียน ชมรมต่าง ๆ ในโรงเรียน ให้ใช้กระบวนการกลุ่มในการทำงาน สอนวิธีทำงานเป็นกลุ่ม สอนให้มีการให้ การรับ ให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ให้มีการตัดสินใจร่วมกันหรือไม่ วิถีชีวิตแบบวิชาชีพไทยพอไปถึงระดับโรงเรียนมัธยมศึกษาถูกบั่นทอนลงหลายส่วน

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น จึงควรทำความเข้าใจการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมวิชาชีพไทยในโรงเรียนที่จะนำเสนอรายละเอียดดังนี้

การส่งเสริมวิชาชีพไทยแก่นักเรียน หมายถึง ความพยายามของโรงเรียนในอันที่จะดำเนินการด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความรู้ มีความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตนตามระบอบการปกครองแบบวิชาชีพไทยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้การส่งเสริมวิชาชีพไทยในโรงเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ บุคลากรและงานทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการปกครองในระบอบวิชาชีพไทยด้วย

ประยัต หงษ์ทองคำ (2531) ได้อธิบายความหมายของคำว่า ประชาธิปไตยนั้น มีหลายความหมายได้แก่

ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งยึดมั่นในหลักการสำคัญ 4 ประการ คือ ถือว่ามนุษย์เป็นคนที่มีความสามารถที่จะใช้เหตุผล จัดจัดตั้งและแสวงหาทางออกที่ดีที่สุด ได้หลักเสรีภาพมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีเสรีภาพ และส่งเสริมในด้านต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและสมบูรณ์แบบ หลักความเสมอภาคทุกคนย่อมมีความเท่ากันในสิทธิและโอกาส ตลอดจนการได้รับบริการต่าง ๆ จากรัฐ และหลักที่ถือว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย (Popular Sovereignty) ใครที่จะมีอำนาจปกครองประเทศจะต้องขึ้นอยู่กับความยินยอมพร้อมใจของประชาชนส่วนใหญ่

บรรจง ชูสกุลชาติ (2534) ได้เสนอแนวคิดและแนวทางในการส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียนในโรงเรียนไว้ดังนี้

แนวคิดและแนวปฏิบัติในการส่งเสริมประชาธิปไตยให้นักเรียนในโรงเรียนนั้น อาจกระทำได้โดยวิธีการดังนี้ คือ

1) ในการเรียนการสอนและกิจกรรมทุกกิจกรรมทั้งในและนอกโรงเรียน ครูและนักเรียนต้องร่วมมือกันคิดพิจารณาร่วมกันกระทำให้สำเร็จตามเป้าหมาย อย่างรวดเร็วเรียบร้อยและเกิดประโยชน์ร่วมกัน

2) ในการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมทุกกิจกรรมทั้งในและนอกโรงเรียน ครูจะต้องตั้งใจไว้เสมอว่า จะต้องมุ่งให้นักเรียนฝึกอบรมตนเองด้วยตนเอง เพื่อให้นักเรียนสามารถเป็นคนพึ่งตนเองได้ ต้องให้นักเรียนฝึกฝนทำด้วยตนเองได้

3) ทุกกิจกรรมที่จัดขึ้น อย่าไปแยกว่าครูกับลูกศิษย์ ให้ถือว่าเป็นการร่วมกันฝึกอบรมตนเองทั้งสองฝ่ายไปพร้อม ๆ กัน

4) การสอนและการจัดกิจกรรมทุกอย่าง ต้องชี้แนะให้ร่วมกันคิดไปในแนวทางที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนเสมอ ไม่ส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันว่าใครเก่งกว่าใคร แต่ให้วัดคุณค่าของผลงาน ของหมู่คณะมากกว่าผลงานของบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ

5) ในการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม ครูควรน้อมนำให้นักเรียนได้พูดมากกว่าที่ครูจะพูดให้ฟัง บางโอกาสถ้านักเรียนพูดแทนครูได้ก็ให้พูดแทนที่

6) การส่งเสริมให้เด็กพูดนั้น ต้องให้พูดแต่ความจริงในสิ่งที่พิสูจน์ได้ และทุกคนยอมรับได้ พูดแต่ในสิ่งที่ประโชยชน์ เสริมสร้างความรัก ความสามัคคี พูดถ้อยคำที่นุ่มนวลชวนฟัง เป็นการฝึกอบรมให้นักเรียนพูดเป็น พูดดี พูดมีประโยชน์ อันจะเป็นการพูดเพื่อประชาธิปไตยโดยแท้

7) การจัดการสอนและกิจกรรมทุกกิจกรรม ครูและนักเรียนช่วยกันสร้างให้เกิดความสงบสุขในโรงเรียน น้อมนำให้นักเรียนสร้างสรรค์ผลงานของตนเอง ด้วยความคิด และความเข้าใจมากกว่าลอกเลียนแบบ หรือขโมยความคิด หรือผลงานของผู้อื่น

การส่งเสริมประชาธิปไตยแก่นักเรียน ควรมีความเข้าใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีชีวิตแบบประชาธิปไตย สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้กล่าวว่า คุณลักษณะพฤติกรรมของนักเรียนที่แสดงถึงความเป็นประชาธิปไตยนั้นมีดังนี้ คือ

1) การมีคารวะธรรม ซึ่งแสดงออกโดยการเคารพในสถาบันพระมหากษัตริย์ในทุกโอกาส การร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อแสดงถึงความจงรักภักดีในโอกาสสำคัญ การเคารพซึ่งกันและกันทั้งทางกาย วาจา ความคิด เคารพในสิทธิของผู้อื่น เคารพในกฎระเบียบของสังคม มีเสรีภาพและใช้เสรีภาพในขอบเขตของกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี

2) การมีสามัคคีธรรม การรู้จักประสานประโยชน์โดยถือประโยชน์ของส่วนรวม การร่วมมือกันทำงาน รับผิดชอบหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากส่วนรวม และหน้าที่ต่อสังคม มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในหมู่คณะ

3) การมีปัญญารธรรม ไม่ถือตนเป็นใหญ่ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ปฏิบัติตามมติของเสียงส่วนใหญ่ เน้นการใช้ปัญญา เหตุผล และความถูกต้อง ในการตัดสินใจปัญหาทั้งปวงในกรณีที่มีปัญหาโต้แย้งในหมู่คณะ จะต้องมีการอภิปรายหาข้อยุติให้ได้

2.3.6 การใช้กฎ ระเบียน ข้อบังคับของโรงเรียนและการลงโทษ

1) ความสำคัญของกฎ ระเบียน ข้อบังคับของโรงเรียน

กฎ ระเบียน ข้อบังคับของโรงเรียน คือ กฎเกณฑ์ หรือใช้เป็นมาตรการในการควบคุมความประพฤติของนักเรียน แม้ว่าในปัจจุบันจะได้มีแนวคิดใหม่ในการปกครองนักเรียน โดยการส่งเสริมวินัยในตนเองของนักเรียน ใช้หลักจิตวิทยา หลักการศึกษาและกระบวนการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนให้เป็นคนที่มีคุณธรรม และจริยธรรมที่พึงามก็ตาม การใช้กฎ ระเบียน และข้อบังคับของโรงเรียนก็ยังคงมีความจำเป็น เพื่อเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน และให้โรงเรียนสามารถที่จะดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญเป็นการฝึกให้นักเรียนเข้าใจกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันในสังคมว่าสังคมหนึ่งเมื่ออยู่ร่วมกันต้องมีกฎเกณฑ์ ระเบียน ข้อบังคับ (กฎหมาย) ที่ทุกคน จะต้องยึดถือปฏิบัติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2) ประเภทของ กฎ ระเบียน และข้อบังคับที่ใช้ในโรงเรียน

ประเภทของ กฎ ระเบียน และข้อบังคับที่ใช้ในโรงเรียน แบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ

(1) กฎ ระเบียน และข้อบังคับที่ออกโดยกระทรวง กรม ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ และถือเป็นแม่บทใหญ่ซึ่งจะต้องยึดถือเป็นหลักในการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด จริงจัง โรงเรียนทุกแห่งและผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสนใจ และศึกษาให้รอบรู้ มั่นยำ การปฏิบัติที่นอกเหนือ หรือผิดไปจากที่ระบุไว้ จะกระทำโดยผลการไม่ได้ จะต้องได้รับการพิจารณาอนุญาตเสียก่อน กฎ ระเบียน และข้อบังคับดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่จะกำหนดเป็นแนวกว้าง ๆ ไว้เพื่อให้โรงเรียนสามารถปฏิบัติได้ตรงกัน ส่วนรายละเอียดเฉพาะแต่ละเรื่อง โรงเรียนสามารถออกระเบียบต่าง ๆ ได้เอง โดยให้สอดคล้องกับตัวแม่บทใหญ่

(2) กฎ ระเบียน และข้อบังคับที่ออกโดยโรงเรียน ซึ่งทางโรงเรียนมีอำนาจในการออกคำสั่ง กฎ ระเบียน และข้อบังคับได้ เพื่อให้การบริหารงานของโรงเรียนดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และเกิดผลดีต่อตัว ของนักเรียนเอง จึงแยกออกได้เป็น 2 ประการดังนี้ คือ

(2.1) กฎ ระเบียบ และข้อบังคับที่ออกโดยโรงเรียน เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้บริหาร สิ่งการให้ผู้เกี่ยวข้องทุกคนปฏิบัติตาม

(2.2) กฎ ระเบียบ และข้อบังคับที่ครู หรือหัวหน้า หน่วยงานย่อยในโรงเรียนเป็นผู้ออก ทั้งนี้ต้องได้รับการเห็นชอบจากผู้บริหาร โรงเรียน

(3) หลักและแนวปฏิบัติในการออกกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ ต่าง ๆ ของโรงเรียน

(3.1) ต้องไม่ขัด หรือแย้งกับบทบัญญัติของบ้านเมือง หรือคำสั่งอื่นใดของรัฐบาล หรือกฎ ระเบียบ ที่ออกโดยกระทรวง และ กรมเจ้าสังกัด

(3.2) ต้องสอดคล้องกับปรัชญา นโยบาย และ วัตถุประสงค์ทางการศึกษา

(3.3) ต้องเป็นไปเพื่อการส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงงาม ไม่ขัดต่อระเบียบของสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม และไม่กระทบ กระเทือนต่อหลักศาสนา ความเชื่อของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ

(3.4) จะต้องชัดเจน ไม่คลุมเครือ หรือพัวพันมากเกินไป และดูเป็นเรื่องไม่สำคัญ ทำให้ไม่เกิดความศักดิ์สิทธิ์

(3.5) จะต้องไม่เป็นการกดขี่ ขู่บังคับให้เกิดความอึดอัด ทั้งครูและนักเรียน จนไม่สามารถที่จะแสดงพฤติกรรมในทางสร้างสรรค์ใด ๆ ได้ และควรระลึกไว้เสมอว่า โรงเรียนเป็นสถาบันพัฒนาคน นักเรียนเป็นเยาวชนที่กำลังแสวงหาประสบการณ์ ย่อมมีการแสดงออกในทางความคิดเห็น ซึ่งย่อม ได้รับการสนับสนุนมากกว่าจะใช้กฎ ระเบียบ และข้อบังคับไปปิดกั้น จนเกิดความขัดแย้งโดยไม่จำเป็น

(3.6) ต้องง่ายต่อการทำความเข้าใจ เป็นที่ยอมรับ และปฏิบัติได้โดยทั่วไป มีความหมาย ความสำคัญ ไม่ยุ่งยากสลับซับซ้อน และไม่กำกวม และจะต้องใช้กันทุกคนอย่างเสมอภาค

(3.7) เรื่องใดที่ล้าสมัย หรือไม่เข้ากับสถานการณ์ในปัจจุบันจะต้องยกเลิก หรือปรับปรุงแก้ไขให้ทันเหตุการณ์อยู่เสมอ

(3.8) จะต้องออกโดยผู้มีอำนาจ หรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจ สำหรับโรงเรียนผู้บริหารเป็นผู้มีอำนาจเต็มที่จะออกคำสั่ง กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ หากเป็นเรื่องที่ไม่ค่อยสำคัญหรือเป็นเรื่องภายในหน่วยงานย่อยของโรงเรียน ผู้บริหารอาจมอบอำนาจให้ผู้ที่ได้รับผิดชอบในเรื่องนั้นเป็นผู้ดำเนินการได้

(3.9) คำสั่ง กฎ ระเบียบ และข้อบังคับบางเรื่อง อาจต้องมีการระบุงการลงโทษไว้ให้ชัดเจน บางเรื่องอาจไม่จำเป็น ทั้งนี้ให้อยู่ในดุลยพินิจของผู้บริหาร โดยอาศัยแม่บทใหญ่ของกระทรวง หรือกรมเป็นหลัก

(3.10) กฎ ระเบียบ และข้อบังคับที่สำคัญ ๆ ต้องแจ้งให้ผู้ปกครองนักเรียนทราบโดยทั่วกัน ซึ่งอาจใช้วิธีประชุมพิเศษ หรือการจัดพิมพ์เป็นคู่มือผู้ปกครองก็สุดแล้วแต่ความเหมาะสม

(3.11) ควรมีมาตรการในการเร่งรัดให้มีการปฏิบัติ

(4) แนวปฏิบัติในการใช้กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ

(4.1) กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ นั้น จะต้องมีการควบคุม กำกับ ดูแลให้มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง มิฉะนั้นสิ่งเหล่านั้นก็จะไม่มีความหมาย โรงเรียนจะต้องสั่งการ หรือมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบ และติดตามอย่างสม่ำเสมอ

(4.2) ต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทำความเข้าใจกันให้ชัดเจนถึงความหมาย ขอบเขตของ กฎ ระเบียบ และข้อบังคับนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความคลาดเคลื่อนอันจะนำไปสู่ความขัดแย้งต่อไปด้วย

(4.3) สิ่งที่ควรระมัดระวังให้มากที่สุดในการใช้ กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่าง ๆ ก็คือ เราต้องไม่ลืมว่าเรากำลังทำหน้าที่ในการพัฒนาคนไม่ใช่กำลังทำหน้าที่เป็นตำรวจคอยค้นหาความผิดของนักเรียน โดยอาศัย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับเป็นเครื่องมือจัดการกับนักเรียนแต่อย่างเดียวก่อน

(4.4) เมื่อมีความจำเป็นจะต้องใช้ กฎ ระเบียบ และข้อบังคับดำเนินการกับนักเรียนในกรณีใดก็ตาม ขั้นตอนที่จะปรับเป็นความผิดและลงโทษนักเรียน ควรจะต้องพิจารณาข้อมูลความคิดเห็นจากหลาย ๆ ฝ่าย เช่น ครูผู้ปกครอง ครูแนะแนว และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ หากเป็นกรณีความผิดรุนแรง

ที่จะต้องลงโทษสถานหนัก ก็อาจจะต้องมีคณะกรรมการให้ความคิดเห็นประกอบ การพิจารณาตัดสินใจของผู้บริหาร

3) การลงโทษนักเรียน

(1) แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษนักเรียน

(1.1) การลงโทษนักเรียนจะต้องมีอยู่ต่อไปในระบบ โรงเรียน เพราะเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า การลงโทษนักเรียนที่กระทำคามผิด หรือฝ่าฝืนกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของโรงเรียน เป็นวิธีการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่ พึงประสงค์ และยังเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาซ้ำขึ้นอีก

(1.2) ต้องระมัดระวัง และปรับปรุงวิธีการลงโทษให้ เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพราะการลงโทษให้เจ็บกาย หรือ เมียนตียังไม่เป็นที่ยอมรับของนักการศึกษาและนักจิตวิทยาที่จะนำมาใช้กับนักเรียน มัธยมศึกษา โดยเฉพาะนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและนักเรียนสตรี

(1.3) การลงโทษนักเรียนไม่ใช่วิธีการที่ดีที่สุดในการ พัฒนาและปรับปรุงพฤติกรรมเยาวชน เพราะการอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชน ในปัจจุบันแตกต่างจากสมัยก่อน สมัยนี้เพิ่งเล็งให้นักเรียนเกิดความรู้สึกรับผิดชอบ มีเหตุผลในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ และมีความเชื่อว่าการปรับปรุงพฤติกรรม ของคนที่จะให้เกิดผลดีนั้น ต้องกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความมั่นใจ และได้เรียนรู้ ด้วยตนเอง

(1.4) โรงเรียนจะต้องเสริมสร้างให้มีวินัยในตนเอง อย่างต่อเนื่อง และจะต้องดำเนินการอย่างจริงจัง เพราะวินัย คือ กรอบที่คอย ควบคุมให้อยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม หรือสังคมต้องการ วินัยที่เราต้องการก็คือวินัยที่ เกิดจากความเข้าใจตนเอง ซึ่งเรียกว่าวินัยในตนเอง (Self-discipline)

(1.5) โรงเรียนต้องสร้างความเข้าใจ และแสวงหา ความร่วมมือระหว่างครูปกครองกับครูแนะแนว หากมีความขัดแย้ง หรือมีปัญหาที่ เกี่ยวกับความประพฤติของนักเรียน ต้องเข้าใจว่างานด้านวินัยกับงานแนะแนว ต่างก็มีจุดมุ่งหมายอันเดียวกัน แต่วิธีการเท่านั้นที่แตกต่างกัน

(2) ข้อควรปฏิบัติของบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ

(2.1) ครูฝ่ายปกครอง

(2.1.1) ดำเนินการสืบสวน สอบสวน เพื่อให้
ได้ข้อเท็จจริง

(2.1.2) พิจารณาประเด็นความผิด โดยอาศัย
ข้อมูลหลาย ๆ ด้าน และเหตุแวดล้อมอื่น ๆ ประกอบ

(2.1.3) ประมวลข้อมูลและความคิดเห็นจากครู
แนะแนว ครูประจำชั้น และครูอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยประสานงานเพื่อสรุป
สาเหตุการกระทำความผิด

(2.1.4) พิจารณาว่าเป็นความผิดสถานใด ควร
ลงโทษระดับไหน มีกรณีที่ควรลดโทษ หรือเพิ่มโทษอย่างไร

(2.1.5) เสนอความคิดเห็นต่อผู้บริหารโรงเรียน
เพื่อพิจารณาถึงการลงโทษนักเรียน

(2.2) ครูแนะแนว

(2.2.1) ให้ความร่วมมือกับครูฝ่ายปกครองใน
ด้านการให้ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูล และพิจารณาหาสาเหตุแห่ง
การกระทำความผิด

(2.2.2) ครูแนะแนวไม่ปกป้อง หรือโต้แย้งเพื่อ
เอาใจนักเรียนที่กระทำความผิด เมื่อมีการตัดสินลงโทษนักเรียน

(2.2.3) ครูแนะแนวมีหน้าที่ให้คำปรึกษาหารือ
แก่นักเรียน เพื่อให้นักเรียนเข้าใจตนเองและเข้าใจพฤติกรรมที่กระทำลงไป
และเข้าใจการลงโทษที่ทางโรงเรียนดำเนินการไปว่าเป็นการถูกต้องเหมาะสม
และเพื่อรักษาไว้ซึ่งระเบียบและกฎเกณฑ์ของส่วนรวม

(2.2.4) ครูแนะแนวต้องรู้สาเหตุแห่งพฤติกรรม
นั้น และวางแผนร่วมกับนักเรียนและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อปรับปรุงพฤติกรรม
นั้นมิให้เกิดขึ้นอีก

(2.3) ผู้บริหารโรงเรียน

(2.3.1) พิจารณาสั่งการลงโทษนักเรียน และติดตามการปฏิบัติตามคำสั่ง

(2.3.2) หาวิธีการป้องกัน หรือแก้ไขพฤติกรรม เพื่อไม่ให้มีนักเรียนกระทำความผิดซ้ำ โดยขอความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งประสานงานกับผู้ปกครอง หรือสมาคมผู้ปกครองและครู เป็นต้น

(2.3.3) ถ้ามีการตัดสินลงโทษรุนแรงจนถึงขั้นไล่ออก ต้องรายงานขออนุญาตกรมเจ้าสังกัด หรือผู้ว่าราชการเสียก่อน

(3) ข้อควรคำนึงในการลงโทษ

(3.1) ระดับโทษ ไม่ควรจะรุนแรงกว่าที่กำหนดไว้ในระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ หากจะปรับเป็นโทษอย่างอื่นที่เหมาะสมกว่าก็อาจทำได้ แต่ต้องไม่เป็นการรุนแรง หรือพิสดารกว่าที่กำหนด

(3.2) วิธีการลงโทษ ต้องยึดระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษ นักเรียน นักศึกษา พ.ศ.2515 โดยเฉพาะข้อที่ 11 ที่กล่าวว่า ห้ามลงโทษนักเรียน หรือนักศึกษาด้วยวิธีการรุนแรง หรือลงโทษด้วยความโกรธ หรือด้วยความพยาบาท หรือลงโทษนักเรียน นักศึกษาที่กำลังเจ็บป่วย หรือกำลังมีปัญหากระทบกระเทือนใจอย่างแรง และให้คำนึงถึงอายุของนักเรียน นักศึกษาด้วย การลงโทษนักเรียน หรือนักศึกษาให้เป็นไปเพื่อว่ากล่าวสั่งสอน โดยเจตนาที่จะแก้นิสัยและความประพฤติที่ไม่ดีของนักเรียนหรือนักศึกษา ให้รู้สึกในความผิดและเว้นการประพฤติชั่ว และกลับประพฤติตนในทางที่ดีต่อไป

(3.3) การปฏิบัติตนภายหลังการลงโทษ ซึ่งระเบียบกระทรวงศึกษาธิการระบุไว้ในข้อ 12 ว่า การลงโทษนักเรียน นักศึกษาทุกครั้งให้โรงเรียน หรือสถานศึกษานั้นบันทึกไว้เป็นหลักฐานในสมุดหมายเหตุรายวันของสถานศึกษานั้น และแจ้งบิดา มารดา หรือผู้ปกครองทราบเป็นหนังสือด้วยทุกครั้ง

(3.4) มีการวางแผน และโครงการแก้ไขและปรับปรุงพฤติกรรมนักเรียนที่ได้รับโทษ

(3.5) การสร้างความอบอุ่นใจให้นักเรียนที่ถูกลงโทษ ผู้บริหาร ครูฝ่ายปกครอง หรือบุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียนไม่ควรแสดงเจตคติที่ไม่ดีต่อนักเรียนที่ได้รับโทษจากทางโรงเรียน

(3.6) การย้ายโรงเรียน ในกรณีที่นักเรียนถูกลงโทษ ให้มีการย้ายจากโรงเรียน โรงเรียนควรจะได้ประสานงานกับโรงเรียนอื่นเพื่อให้มีการย้ายจากโรงเรียน โรงเรียนควรจะได้ประสานงานกับโรงเรียนอื่นเพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนต่อเนื่องโดยมิให้เสียอนาคต การย้ายโรงเรียนอาจเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้นักเรียนผู้นั้นได้กลับตัวและตั้งใจกระทำความดีในสถานที่แห่งใหม่ได้

(3.7) การประสานงานอย่างใกล้ชิดกับผู้ปกครองของนักเรียน จะเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน ผู้ที่จะทำหน้าที่นี้ได้ดีที่สุดคือ ครูแนะแนว และครูประจำชั้น หรือครูที่ปรึกษา (กรมสามัญศึกษา, 2530)

2.4 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศิริณัฏฐา พงศ์วาลี (2536) ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทการบริหารงาน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายปกครอง โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ ตาม ทรรศนะของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 7" พบว่า ครูมีทรรศนะต่อบทบาทการบริหารของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายปกครอง อยู่ในระดับมาก ครูชายและครูหญิงมีทรรศนะต่อบทบาทของผู้ช่วยผู้บริหารไม่แตกต่างกัน โรงเรียนส่วนใหญ่มีการวางแผน มีการรวบรวมข้อมูลสถิติเกี่ยวกับงานปกครองเป็นปัจจุบัน

กิตติพงษ์ วรจำปา (2536) ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดนนทบุรี สังกัดกรมสามัญศึกษา ในการพัฒนาความประพฤตินักเรียน" ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดนนทบุรี สังกัดกรมสามัญศึกษา ในการพัฒนาความประพฤตินักเรียนตามทรรศนะของผู้บริหาร และครูสายการสอนใน 2 ด้าน คือ ด้านวินัยนักเรียน และด้านกิจกรรมนักเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 44 คน และครูสายการสอน จำนวน 300 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ คะแนนเฉลี่ย และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า บทบาทของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ จังหวัดนนทบุรี สังกัดกรมสามัญศึกษา ในการพัฒนาความประพฤตินักเรียนตามทฤษฎีของผู้บริหารและครูสายการสอน พบว่า โรงเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางทั้งในด้านวินัยนักเรียน และด้านกิจกรรมนักเรียน นักเรียนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นในการกำหนดระเบียบต่าง ๆ โรงเรียนปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย สิ่งที่โรงเรียนปฏิบัติอยู่ในระดับมากก็คือ การยกย่องชมเชยนักเรียนที่กระทำความดี โดยการให้รางวัลและประกาศเกียรติคุณ

นิธยา วีระพันธ์ (2536) ได้วิจัยเรื่อง "การปกครองนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ" ซึ่งการศึกษาดังนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพการปกครองนักเรียนของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจะศึกษาใน 4 เรื่อง คือ เรื่อง การดูแลนักเรียน การส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การส่งเสริมวินัยในตนเอง และการส่งเสริมประชาธิปไตย ตามทฤษฎีของผู้บริหารและครู

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 67 คน ครู จำนวน 303 คน รวมทั้งสิ้น 370 คน ซึ่งปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2535 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งมี 5 ระดับ สอบถามเกี่ยวกับสภาพการปกครองนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) การปกครองนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีสภาพการปฏิบัติในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม อยู่ในเกณฑ์มาก ส่วนด้านการดูแลนักเรียน ด้านการส่งเสริมวินัยในตนเอง

และด้านการส่งเสริมประชาธิปไตย มีสภาพการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง

2) สภาพการปกครองนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในเขตเทศบาลกับนอกเขตเทศบาลแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เพชร เหมือนพันธ์ (2532) ได้วิจัยเรื่อง "การบริหารงานฝ่ายปกครอง ในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ในเขตการศึกษา 11" พบว่า

1) โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กในเขตการศึกษา 11 ได้จัดโครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนออกเป็น 5 รูปแบบ จัดภารกิจของงานในฝ่ายปกครอง ออกเป็น 4 ประเภท คือ (1) งานการจัดบุคลากรในฝ่ายปกครองให้รับผิดชอบงานในฝ่ายปกครอง (2) งานการจัดองค์การนักเรียน (3) งานพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนโดยตรง และ (4) งานพิเศษอื่น ๆ ที่ฝ่ายปกครองได้รับมอบหมายจากผู้บริหารโรงเรียน

2) จากการศึกษาการบริหารงานฝ่ายปกครอง 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผน ด้านการป้องกันพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน ด้านการควบคุมแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน และด้านส่งเสริมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน พบว่า ฝ่ายปกครองได้ปฏิบัติงานทุกด้านอยู่ในระดับ "มาก" มีสภาพปัญหาอยู่ในระดับ "น้อย" มีผลการปฏิบัติงานอยู่ในระดับ "มาก" และมีความต้องการอยู่ในระดับ "มากที่สุด"

3) การเสนอรูปแบบโครงสร้างงานฝ่ายปกครอง ได้เสนอรูปแบบที่มีองค์ประกอบ 3 ส่วนคือ

(1) โครงสร้างสายการบริหารงานฝ่ายปกครอง

(2) ภารกิจของงานฝ่ายปกครอง 4 ด้าน คือ ภารกิจด้านสายการบังคับบัญชา ภารกิจด้านจัดอาจารย์ที่ปรึกษา ภารกิจด้านการจัดองค์การนักเรียน และภารกิจของงานในฝ่ายปกครอง

(3) องค์การนักเรียนได้เสนอไว้ 3 องค์การ คือ คณะกรรมการนักเรียน/สภาคณะนักเรียน/สี และคณะกรรมการชั้นเรียน